

Att bli sedd, få gehör och respons

**Utvärdering av
Familjerådgivningen
inom VoB Kronoberg**

Mario Zetino Duarte
Växjö, februari 2003

Sammanfattning

Den enda av verksamheterna kring familjeproblematik som i Sverige företrädesvis vänder sig till vuxna par med samlevnadsproblem och som koncentreras på konflikter och svårigheter i själva parrelationen är familjerådgivningen.

När riksdagen 1994 beslutade att kommunerna från 1995 skulle sörja för att familjerådgivning kan erbjudas för de som begär det fick VoB Kronoberg uppdraget från medlemskommunerna att driva familjerådgivning. Verksamheten startades 1995. Behandlingsarbete i Familjerådgivning inom VoB Kronoberg baseras huvudsakligen på en familjeterapeutisk metod med kommunikationsorienterad terapi. Det förekommer också inslag av andra inriktningar i behandlingsarbetet. Den co-terapeutiska samtalsmetoden är ett viktigt arbetssätt i rådgivarnas behandlingsarbete inom VoB Kronobergs Familjerådgivning.

FoU-Kronoberg har på uppdrag av Kommunalförbundet VoB Kronoberg (Vård och Behandling) utvärderat Familjerådgivningen. Syftet är att utifrån sökandes egna bedömningar, öka kunskapen om vad familjerådgivningens behandlingsarbete i förhållande till co-terapi metoden och längden på behandlingen tillför av nytta för de sökande och hur hållbar denna nytta är efter behandlingsarbetet. I utvärderingen har uppmärksammats två typer av processer; individuella livs- och handlingsprocesser och den terapeutiska behandlingsprocessen. Den senare försöker påverka den första med hjälp av olika metoder. Syftet är att ringa in de aspekter av den enskildes liv som gör att han eller hon frivilligt söker hjälp hos familjerådgivningen och som utgör bedömningsramarna för det som de anser är nyttigt från kontakten med Familjerådgivning. Det handlar också om att studera hur behandlingsarbetet huvudsakligen i förhållande till behandlingens längd och den co-terapeutiska metoden påverkar dessa aspekter av den enskildes liv.

Förståelsen av livssituationen, påverkan på den egna livssituationen och kommunikationen inom relationen anges av de sökande som de viktigaste förändringarna i parrelationen. Dessa aspekter anges också som nyttan av kontakten med familjerådgivningen. Förbättrad kommunikation genom att lära lyssna och ha ömsesidigt respekt; precisera och förstå problemet genom dialog är aspekter som de sökande anser var bidragande för deras upplevelse av nyttan av behandlingen i Familjerådgivningen. Ökad ömsesidig förståelse av livssituationen och synpunkter mellan partnerna, förståelse av det egna ansvaret i problemet, och bättre hantering av problem i parrelationen genom öppnare dialog och ökad självkänsla är ytterligare aspekter som de sökande ansåg var bidragande faktorer för deras upplevelse av nyttan av behandlingen. Dessa aspekter har använts som "redskap" av de sökande för den fortsatta hanteringen av situationen inom relationen. Det har resulterat i att sex månader efter avslutad samtalsserie upplever majoriteten av både kvinnor och män, att kommunikationen inom relationen, förståelse av och kontroll över den egna och den gemensamma livssituationen har förbättrats.

Den för de sökande förvärvade nyttan av Familjerådgivningen kan också anses vara till samhällets nytta. Denna nytta kan exempelvis komma till uttryck i att dessa aspekter kan bidra till att förbättra den interna familjerelations miljö eller den nödvändiga öppna kommunikationen och ömsesidiga respekten mellan partner som separerar sig. Detta är av stor betydelse för att skapa gynnsamma förutsättningar för barnens trygga kontakter med båda föräldrarna och för barnens trygga uppväxt.

Resultaten av det terapeutiska arbetet på dessa områden är tydligt positiva både under samtalsserien, vid avslutningen av behandlingen och sex månader efter avslutad behandling.

Utvärderingens resultat visar att trots sökandes övervägande positiva inställning till den co-terapeutiska metoden har vare sig denna metod eller samtalseriens längd varit avgörande för de uppnådda resultaten.

Det innebär inte att det saknas viktiga skillnader mellan co-terapeutisk samtalsmetod och samtal med endast en rådgivare. Dessa skillnader berör framförallt subjektiva upplevelser såsom rättvis behandling, könsidentifiering, balans i perspektiv om problematiken hos de sökande. Dessa upplevelser kan på individuellt plan avgöra den enskildes eller parets resultat av behandlingen. Det verkar vara, enligt sökandes egen utsago, andra faktorer som är avgörande för resultaten. Några av dessa faktorer är rådgivarens kompetens och de möjligheter som med hjälp av metoderna uppnås under samtalen, nämligen fritt framförande av åsikter och känslor, öppna kommunikationskanaler, förtroende för terapeuternas arbete, lyhördhet och förståelse av sökandes situation.

Konfliktbilden och maktförhållandet inom parrelationen är faktorer utanför behandlingen och metodernas möjlighet som också påverkar utfallet av behandlingen. De är avgörande för hur stabilt resultaten av behandlingen kommer att bli. Med detta menas dock inte att behandlingen och dess metoder inte är viktiga för att påverka varaktigheten av de positiva resultaten. Familjerådgivarnas utnyttjande av metodernas specifika egenskaper vid konkreta ärenden kan bidra till att lägga grunden för stabila förändringar i konflikthanteringen i parrelationen.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning.....	1
Inledning.....	4
1. Uppdrag.....	6
1.1. Bakgrund	6
1.2. Familjerådgivningens syfte	6
1.3. Familjerådgivningens arbete	7
1.4. Familjerådgivningens arbetsmetoder.....	8
2. Andra studier	10
3. Syfte och frågeställningar	14
4. Teoretisk anknytning	15
5. Tillvägagångssätt.....	19
5.1. Material och metod	19
5.2. Analysmetoder.....	21
5.3. Etiska övervägande.....	21
6. Resultatredovisning	22
6.1. Beskrivning av populationen.....	22
6.2. Samtalsseriens längd och samtalsmetod.....	23
6.3. Den co-terapeutiska metodens påverkan på utvecklingen av samtalet	24
6.4. Sökandes förståelse av situationen inom parförhållandet	25
6.5. Konflikter och kriser i parrelationen	27
6.6. Vad ville de sökande personerna ha hjälp med?	29
6.7. Upplevelse av förståelse av olika livssituationer i samband med det terapeutiska arbetet	30
6.8. Upplevelse av förändringar i förståelseprocessen som resultat av det terapeutiska arbetet.....	32
6.9. Upplevelse av förändringar i förståelseprocessen sex månader efter avslutad samtalsserie	34
6.10. Sökandes röster om den co-terapeutiska metoden.....	37
6.11. Sökandes argument för och mot den co-terapeutiska metoden respektive behandlingen med endast en familjerådgivare.	39
7. Relevanta resultat och slutdiskussion.....	43
7.1. Relevanta resultat	43
7.2. Slutdiskussion.....	45
Referenser	48
Bilaga 1.....	51
Enkät för utvärdering av Familjerådgivningen.....	51
Bilaga 2.....	61
Intervjuguide Utvärdering av Familjerådgivning	61

Inledning

Det material som presenteras i denna rapport är en utvärdering av en familjerådgivningsbyrå vars övergripande mål är att ge stöd att hitta egna lösningar, till par och familjer som upplever att de inte får någon ordning på sitt parförhållande.

Det brukar talas om familjerådgivningsverksamheten som en relativt ny verksamhet när man definierar den som en offentligt reglerad verksamhet. De allmänna riktlinjerna för uppbyggande av familjerådgivningsverksamheten med statens understöd, formulerades 1960. Det var i själva verket ett mellansteg i en långvarig institutionaliseringsprocess som initierades mot slutet av 1930-talet som en del av uppbyggandet av den svenska socialpolitiken. Denna process kan sägas ha varit en komplex utvecklingsprocess av det som med andra ord kan kallas för sammanflätningen av det offentliga och det privata livet. I denna process sammanfaller det allmänna intresset för att normera och reglera det privata livet för att uppnå ett funktionellt samhälle med människors behov av stöd i olika livsområde. Båda dessa två sidor är ett resultat av samhällsutvecklingens effekter på människors vardagsliv och på de mest privata interpersonella relationerna.

Olyckliga äktenskap och konflikter inom familjen och i den specifika relationen mellan man och kvinna inom parförhållandet är inte något nytt fenomen. Inte heller är något nytt att goda råd från anhöriga, vänner och från olika mer eller mindre formella representanter för samhället (präster, advokater, läkare), sedan långt tillbaka i tiden har funnits till hands för att hjälpa paren att hantera familjekonflikterna. Men inte alla som befinner sig i familjekonflikter är beredda att söka hjälp utifrån.

Konflikten mellan det som anses vara individers rätt till frivillighet att söka hjälp och samhällets engagemang i dessa frågor kan spåras långt tillbaka i tiden och har antagits eller presenterats under olika former eller benämningar både i den allmänna debatten och i de juridiska benämningar som debatten har utkristalliserats i olika perioder. Varningssystemet till oense *makar*, vilket infördes redan 1734¹ som en äktenskapsbevarande procedur, överfördes med modifieringar till 1860:s kyrkolag. I dessa lagar står det vad som skulle göras för att förmana *makarna* till försoning. Olika varningsgrader infördes: privat förmanande, offentligt förmanande inför kyrkorådet och till sist domen från domstolen till ”skillnad till säng och säte”². I giftermålsbalken från 1920 sägs inte längre vad som skall göras för att förmana *makarna* till försoning, men varningssystemet lever vidare i modifierad form, nu kopplat enbart till skilsmässoproceduren³. Obligatorisk medling och betänketid är andra modifierade former som detta system har antagit under 1900-talet.

Samtidigt växte medvetenheten om både människors självbestämmande inom dessa frågor och om samhällets skyldighet till stöd för att stärka familjen.

Beträffande familjerådgivning är dessa två aspekter tydligt erkända och poängterade i 1955:s betänkande från familjerådgivningskommittén som låg till grund för de allmänna riktlinjerna från 1960. Om skyldighet från samhällets sida står det att familjen är ”en institution (i samhället) av allra största betydelse för samhällets funktioner i deras helhet”⁴. Det sägs vidare att som alla andra institutioner är den i behov av samhällets tillsyn. Genom olika stödåtgärder och främst genom den sakliga upplysningen ”måste samhället på allvar

¹ Kollind, 1992.

² Kollind, 1992: 321.

³ Ibid.

⁴ SOU 1957:33 sida 32.

själv tillse att familjen verkligen kan fylla sin stora uppgift att bilda grogrunden för det nya släktet”⁵. I samma betänkande säger utredarna, beträffande människors rätt till att frivillig söka hjälp och rådgivning: ”Det måste särskilt betonas att familjerådgivning icke under några omständigheter skall kunna påtvingas någon. Anlitande av familjerådgivning får t.ex. aldrig sättas som villkor för erhållande av annan samhällshjälp”⁶.

Tvångslösheten i kontakten är tydligt poängterad. Om tvånget för den enskilde att underkasta sig samhällets stöd inom ramarna för familjerådgivningsverksamheten inte finns, vad är det då som avgör att denna kontakt blir till? Vad är det som gör att den enskilde eller paret utan tvång kommer till familjerådgivningen? Varför, trots att meningsskiljaktigheterna redan har blivit stora och positionerna låsta under lång tid, kommer en del människor i kontakt med familjerådgivningen?

Man kan förmoda att kontaktpunkterna där människors frivillighet och samhällets skyldighet möts, utgörs av det som de sökande anser familjerådgivningen kan tillföra deras behov att lösa eller hantera parrelationers konflikter eller kriser. Med andra ord, kontakten avgörs, å ena sidan, av det de sökande förväntas få från behandlingen i förhållandet till deras specifika behov av kontakten med syfte till att återställa ett fungerande liv, och å andra sidan av det som verksamheten kan tillföra dessa behov och förväntningar.

Utvärderingens centrala frågeställningar, som jag senare presenterar, är inriktade på att behandla och diskutera dessa två aspekter utifrån de sökandes egna bedömningar av behandlingen och kontakten med familjerådgivningen.

⁵ SOU 1957:33 sida 32.

⁶ SOU 1957:33 sida 33.

1. Uppdrag

FoU-Kronoberg har på uppdrag av Kommunalförbundet VoB Kronoberg (Vård och Behandling) utvärderat den kommunala Familjerådgivningen i Kronobergs län. Utvärderingen har genomförts av Mario Zetino Duarte, doktorand i sociologi. Handledare har varit professor Antoinette Hetzler, Lunds universitet.

1.1. Bakgrund

Familjerådgivning i Landstinget Kronobergs regi avvecklades 1991. Enligt riksdagsbeslut från 1994⁷ skall kommunerna fr.o.m. 1995-01-01 sörja för att familjerådgivning kan erbjudas de som begär det. VoB Kronoberg fick uppdraget från medlemskommunerna att driva familjerådgivning och verksamheten startades 1995. Sedan 1996 omfattar familjerådgivningen samtliga kommuner i Kronobergs län: Alvesta, Lessebo, Ljungby, Markaryd, Tingsryd, Uppvidinge, Växjö och Älmhult.

Familjerådgivning betraktas som en fristående psykosocial verksamhet som bygger på individens frivilliga deltagande och rätt till att fatta egna beslut. Familjerådgivningsverksamhet baseras på psykoterapeutiska behandlingsmetoder. I Sverige är det den enda av verksamheterna kring familjeproblematik som företrädesvis vänder sig till vuxna par med samlevnadsproblem och som koncentrerar sig på konflikter och svårigheter i själva parrelationen.

En förutsättning för att familjerådgivningen kan fylla sin funktion, är att de personer som vänder sig till denna verksamhet kan känna en fullständig trygghet att deras ofta känsliga, personliga aspekter av livet och uppgifter som diskuteras, hanteras med fullständig anonymitet och inte sprids vidare till vare sig andra närstående personer eller myndigheter. Familjerådgivningen är enligt lagen, omgärdad av särskilt stränga sekretessregler. Familjerådgivarna har därför absolut tystnadsplikt och har enligt rättegångsbalken 36:5 begränsad vittnesplikt, det vill säga kan ej höras om något de blivit anförtrödda i samband med rådgivning om det inte medges i lag. Däremot gäller anmälningsplikt till socialnämnden, om familjerådgivare i sin verksamhet får veta något om att ett barn utnyttjas sexuellt eller misshandlas i hemmet.

Organisatoriskt inordnas verksamheten inte i den övriga verksamheten som bedrivs inom socialtjänsten. Familjerådgivare har därför självständigt behandlingsansvar men ej myndighetsutövning till skillnad från exempelvis socialsekreterare. Verksamheten bedrivs som en självständig gren i särskilda lokaler. Personalen består av en manlig och två kvinnliga familjerådgivare.

I Växjö driver också Svenska Kyrkan familjerådgivning i egen regi sedan 1993.

1.2. Familjerådgivningens syfte

Familjerådgivningens syfte och uppgifter är att bistå par med samlevnadsproblem att hantera sina konflikter, problem och krissituationer på ett sådant sätt att de kan hitta egna konstruktiva lösningar och förhindra destruktiva separationer; stödja gemensamt föräldransvar och därmed bidra till att ge barnen en trygg uppväxtmiljö⁸. Familjerådgivningen skall också förmedla kunskap och information om samlevnad till allmänheten, till andra yrkesgrupper, främst inom social- och sjukvården. Kunder till Familjerådgivningen är familjer eller par som söker familjerådgivning företrädesvis inom länet, men också personer utanför länet som är i

⁷ Regeringsproposition 1993/94:4. Om familjerådgivning.

⁸ Kvalitetshandboken. Familjerådgivningen i Växjö.

behov av rådgivning och som av särskilda skäll söker sig till denna byrå. Socialnämnderna i länets kommuner och särskilda identifierade målgrupper för att bedriva förebyggande arbete hör också till familjerådgivningens kunder.

Familjerådgivningens egna formulerade mål är att erbjuda det sökande paret hjälp med ”att lyssna på och tala med varandra på ett bättre sätt; att bättre förstå och acceptera sig själva och varandra; att finna möjligheter att hantera problem och konflikter; att bryta destruktiva mönster”⁹ i parrelationen. I det praktiska arbetet innebär detta mål för familjerådgivaren, att: ”skapa en gemensam kommunikationskanal utan missförstånd som kan göra en dialog möjlig; utvidga förståelse för hur de påverkas av varandra; omformulera problemen så att de kan komma fram till en lösning och öka medvetenheten om det egna ansvaret i relationen och i lösningsarbetet”¹⁰.

1.3. Familjerådgivningens arbete

Behandlingsarbetet i Familjerådgivning organiseras i form av en serie samtal och utgår från parternas behov och båda makarnas engagemang. Tillsammans med paret formulerar familjerådgivaren vad man vill uppnå med samtalen, hur länge arbetet skall fortgå och hur det skall läggas upp.

Antalet samtal i Familjerådgivningen inom VoB Kronoberg har ständigt ökat under perioden 1995 – 1999¹¹. År 1995 genomfördes ca 580 samtal och 1999 nästan tredubblades antalet samtal. 1600 samtal bokades in 1999. 1302 av dessa samtal rörde 181 nya ärenden under året. 1289 samtal var samtal med personer från samtliga kommuner inom länet och 13 utanför länet.

Familjerådgivningens ärenden klassificeras efter olika typer av behandling, behandlingsarbetets omfattning och behandlingsarbetets innehåll. I Familjerådgivningen inom VoB Kronoberg används samtalsseriens längd som kriterium för att klassificera ärendena i *olika typer av behandling*. För *behandlingsarbetets omfattning* används som kriterium om behandlingen, görs med par, med enskilda personer (man respektive kvinna), eller om behandlingen omfattar föräldrar och barn. *Behandlingens innehåll* definieras utifrån det praktiska mål med behandlingen som rådgivarna anser motsvarar sökandes problems karaktär, nämligen: kartläggande/klargörande ärenden, reparations- respektive separationsarbete, vårdnads- och umgängesfrågor, problem med andra relationer, eller övriga såsom korttids-terapi eller familjesamtal.

Beträffande typer av behandlingen, handlade 24 % av 181 ärende år 1999 om engångs-ärenden, 38 % om korttidsärenden mellan 2 och 4 samtal, 18 % om korttidsärenden mellan 5 och 8 samtal och 20 % om långtidsärenden på 9 samtal eller fler.

Under samma år handlade 83 % av 1094 samtal om samtal med par, 11 % om samtal med endast kvinnan, 5 % med endast mannen och 1 % samtal med föräldrar och barn. Beträffande behandlingsinnehåll handlade 67 % av 181 ärende om klarläggande eller klargörande ärenden, 22 % handlade om reparationsarbete i parrelationen och 6 % om separationsarbete, som också i en del fall innebar vårdnads- och umgängesfrågor.

⁹ Ett Policydokument. Föreningen Sveriges Kommunala Familjerådgivare (Kfr).

¹⁰ Familjerådgivning i en mellanstad i Sverige.

¹¹ Statistiken som presenteras här, om inte annat anges, är hämtad från Verksamhetsberättelse 1999 Familjerådgivning i Kronobergs län.

1.4. Familjerådgivningens arbetsmetoder

Användningen av arbetsmetoder inom familjerådgivningen, sedan den första byrån inrättades i Stockholm 1951, har utvecklats från en traditionell "casework-metod" som är den äldsta och mest betydande metoden i socialarbetet, till en familjeterapeutisk behandlingsmetod.

De psykoanalytiska tankegångarna var helt dominerande i caseworkmetodikerna under 1920- och 30-talen. Därefter införde jagpsykologin "jaget" som en struktur med klart egen styrka och kraft, som uppstått ur interpersonella processer och erfarenheter. Andra inriktningar inom caseworkmetodikerna som utvecklades efter jagpsykologin är den funktionella skolan, den problemlösande skolan och krisbehandlande skolan.

De inriktningar som baseras på jagpsykologin tenderar, enligt olika kritiker¹², till att berättelser, problem och dess lösningar blir individuella. Familjeterapin däremot utgår från antagandet att hemmiljön spelar en viktig roll vid uppkomst av sjukdom, sociala och psykosociala problem. Familjeterapin är därför en form av psykoterapi i vilken interrelationer av familjemedlemmar sätts i fokus för studien genom gruppsamtal. Syftet är att identifiera eller lösa de problem som en eller några medlemmar i familjen har.

Det familjeterapeutiska fältet består enligt Schjødt & Egeland¹³ av en rad olika riktningar och modeller: kommunikationsinriktad familjeterapi, strukturell familjeterapi, systemisk familjeterapi, problemlösande familjeterapi och experimentell familjeterapi. De teoretiska grunderna till dessa inriktningar överlappar varandra. Den teoretiska referensramen innehåller psykodynamisk, kognitiv, system- kommunikations- och kristeori som i vid utsträckning har sina rötter inom olika fackområden som exempelvis antropologi, psykiatri, psykologi, socialt arbete och inte minst sociologi. Behandlingsmetoder har utvecklats i takt med den historiska utvecklingen av samhällsförändringar, lagstiftningen och verksamhetsutvecklingen inom familjerådgivningen och av teoriutvecklingen inom den socioterapeutiska behandlingsmetodikerna.

Enligt kommunikationsinriktad familjeterapi analyseras de processer genom vilka människor förstår och missförstår varandra. Behandlingen går ut på att få familjemedlemmar att använda sig av ett nytt sätt att relatera till varandra så att det tidigare negativa handlingsmönstret försvinner¹⁴. Den strukturella familjeterapin är den av de familjeterapeutiska skolor som är mest samhällsorienterad. Familjen ses som ett system med en struktur som befinner sig i samspel med sin omgivning. Genom detta samspel påverkar individen och familjemedlemmarna sin omgivning och påverkas av den¹⁵. När familjen inte förmår att hantera nya situationer kan det interna och externa samspelet bli låst och härav bli dysfunktionellt och förhindra konfliktlösning och utveckling. Behandlingen går ut på att förändra familjens system genom att utmana familjens interna samspel eller principer, exempelvis hierarki och gränser, genom alternativa möjligheter och nya relationer eller koalitioner i det interna samspelet osv.

Den systemiska, den problemlösande och den experimentella familjeterapin utvecklades under 1970- och 80-talen. Den första inriktningen utgår från antagandet att det är familjens roller och regler som gör det svårt för familjemedlemmar att hjälpa varandra på ett mer effektivt sätt. Behandlingen går ut på att utlösa öppna kriser genom att terapeuten ger paradoxala tolkningar av situationer, och uppmanar familjemedlemmar att i brist på bättre alternativ fortsätta på samma sätt. Av denna anledning tillämpas denna behandling enbart när

¹² Ringborg, 1996.

¹³ Schjødt & Egeland, 1994.

¹⁴ Satir, 1973.

¹⁵ Shaffer, 1999.

förändring är svårt att nå med annan teknik. Vid den problemlösande familjeterapin ger terapeuten klara direktiv till familjemedlemmarna om hur de skall handla i syfte att främja handlandet som avstänger den gamla och skadliga typen av interaktion. Speciellt för den experimentella familjeterapin är terapeutens användning av sig själv i terapin genom att exponera sina egna personliga problem i terapisituationen i de fall dessa skulle aktualiseras.

En påtaglig förändring, som denna utveckling av arbetsmetodiken har åstadkommit i familjerådgivningens arbete, är en ökning av de gemensamma samtalen med paret i familjen på bekostnad av enskilda samtal. Detta bestyrks av den statistik från familjerådgivningen i Kronobergs län som presenteras ovan och av andra kvalitativa studier i Sverige¹⁶ där bland annat dessa två typer av samtal jämförs.

Ytterligare en arbetsmetod, *co-terapi*, har utvecklats inom familjeterapins behandling och införts i familjerådgivningsarbete. Denna arbetsmetod har fått många olika beteckningar: multiple therapy, role-divided therapy, joint interview, osv. Samtliga beteckningar står för att två eller flera terapeuter tillsammans deltar i behandlingen av en individ, par, grupp, eller en familj. Vanligtvis utgår man från att båda terapeuterna arbetar tillsammans under hela behandlingen men det kan också hända att en tredje terapeut går in vid behov. Terapeuterna kan vara av samma eller olika kön. Inom familjerådgivningsarbete i Sverige brukar det vara terapiteam av olika kön som avses när man talar om co-terapi.

Behandlingsarbete i Familjerådgivning inom VoB Kronoberg baseras huvudsakligen på en familjeterapeutisk metod med kommunikationsorienterad terapi. Ett av behandlingens främsta mål är att *öka förståelse* hos de sökande för samspelet i familjen. Sådan förståelse ökar förmågan att bearbeta och lösa konflikter. Därför är interaktionen mellan familjemedlemmarna av central betydelse i det terapeutiska arbetet för att utvidga förståelsen för hur de påverkas och påverkar varandra under behandlingen. Arbetet präglas också av en psykodynamisk grundsyn. Denna grundsyn innebär att sökanden får berätta sina respektive livshistorier i syfte att för sökanden medvetandegöra och för både terapeuten och sökande göra möjligt att förstå hur samspelet mellan familjemedlemmarna fungerar och vilka är de försvarsmekanismer de utvecklat. Detta kan leda till att parförhållandet inte blir så belastat av var och ens individuella bakgrund. En ökad frihet i relationen och därmed ett större välbefinnande kan då vara möjlig, enligt denna psykodynamiska syn.

Inslag av andra inriktningar förekommer också i behandlingsarbetet. Viktiga komponenter är att öka individernas och parets medvetenhet om sitt eget ansvar i relationen och problematiken, vilket bidrar - som en intervjuad familjerådgivare reflekterar om sitt arbete - till att "individerna accepterar och respekterar den andre med fel och förtjänster". Därigenom kan omformuleringen av problemet göras på ett sätt som möjliggör ett gemensamt lösningsarbete. Familjerådgivarna arbetar även som krishanterare: "Man bär en del av illamåendet hos individerna till dess de orkar bära det själva"¹⁷.

Det co-terapeutiska arbetssättet är en viktig komponent i rådgivarnas behandlingsarbete inom Familjerådgivning. Det skapar, enligt rådgivarna, mer meningsfulla möten med paren genom att det öppnar flera olika möjligheter för kommunikationen med båda individer i paret, och problematiken blir mer genomarbetad¹⁸. Även ur ett personalvårdande perspektiv ses ett co-terapeutiskt arbetssätt som positivt av familjerådgivarna. Det skapar, enligt rådgivarna¹⁹, möjligheter för bearbetning av känslor och upplevelser samt för diskussion av nya idéer till det fortsatta arbetet.

¹⁶ Några av dessa studier är: Sandin, 1987. Selander & Wahlström 1994; Berggren, Betnér & Näslund 1998.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Verksamhetsberättelse 1999, och gruppintervju med familjerådgivarna 2000-10-09.

¹⁹ Gruppintervju med familjerådgivarna.

2. Andra studier²⁰

Familjerådgivningsverksamhet i Sverige har huvudsakligen studerats och utvärderats utifrån psykoterapeutiska- och hälsoperspektiv²¹. Krisperspektivet²², männens perspektiv²³ och barnens perspektiv²⁴ vid skilsmässa har även studerats. Gemensamt för dessa studier är intresset att se familjerådgivningens effekter på hälsan (som hälsofrämjande friskvård). Olika typer av standardiserade instrument har använts på par som har varit med i familjerådgivningsbehandling, exempelvis SCL-90²⁵, KASAM²⁶ test, Familjeklimat²⁷.

Berggren & Tedin²⁸ har i sitt psykologexamensarbete vid Psykologiska institutionen, Stockholms universitet, studerat 32 familjer (11 av dessa var familjer i kontakt med familjerådgivning) och använt testinstrumenten SCL-90 och KASAM för att mäta klientens psykiska och psykosomatiska hälsotillstånd och hur det förändrats efter behandling i tre olika typer av behandlingsformer, med familjerådgivning inräknad bland dessa. Gustafsson & Nykvist²⁹ i sin tur, studerade 56 personer som var i kontakt med familjerådgivning och fann att 47 av dessa familjer uppgav att de fick hjälp att hantera sina problem annorlunda. Gustafsson & Nykvist tillämpade också i sin studie de ovan angivna testinstrumenten på dessa personer och anser att hypotesen om att familjerådgivning är friskvård, bevisas i sin undersökning.

Vid kyrkans Familjerådgivning i Växjö genomförde Marianne Olsson en studie 1994-95³⁰ där hon tillämpade de ovan angivna instrumenten på 25 par med syfte att se om det fanns någon skillnad i klienternas välbefinnande före och efter behandlingen, och om det fanns något samband mellan de olika mätinstrumenten. Olssons slutsats är att välbefinnande hade ökat efter familjerådgivningen och att den positiva effekten var starkare för kvinnorna. Berggren, Betnér och Näslund³¹ gjorde en långtidsuppföljning med de 50 personer som Olsson hade studerat. I denna studie användes samma mätinstrument som i den ursprungliga undersökningen, med syfte att studera huruvida det fanns någon skillnad i klienternas välbefinnande 18 – 24 månader efter avslutad kontakt med familjerådgivningen. Dessutom prövades om en psykologisk konsultationsintervju var användbar som uppföljnings- och utvärderingsmetod. Författarna drar slutsatsen att familjerådgivning har en långtidseffekt på hälsan. De som fortfarande levde i parrelation bibehöll sin förbättring och även separerade män uppvisade signifikant förbättrade värden. De flesta (80 %) tyckte sig fortfarande ha fått hjälp att hantera sina problem annorlunda.

En annan studie ”Tio röster om familjerådgivning”³², visar att behandlingen i familjerådgivningen *åstadkommer effekter* i form av förändringar. Enligt studien kan dessa bli: a) en

²⁰ Detta avsnitt bygger huvudsakligen på Mario Zetino Duartes avhandling från 2003.

²¹ Se t.ex. Berggren & Tedin, 1990; Gustafsson & Nykvist, 1991; Cederström & Rahm, 1995.

²² Öberg & Öberg, 1979; Böhm, 1987; Wallerstein & Blackels, 1989.

²³ Lennéer-Axelsson, 1989, Hallberg & Mattsson, 1989.

²⁴ Wadsby, 1993.

²⁵ SCL-90 består av 90 frågor som täcker olika psykiska och psykosomatiska symtom.

²⁶ KASAM (Känsla av sammanhang) bygger på en teoretisk modell med syfte att förstå relationen mellan stress, förhållningssätt och hälsa. Modellen har utvecklats av sociologen Aaron Antonovsky (2001) och består av 29 frågor med sju svarsalternativ på varje fråga.

²⁷ Denna test är anpassad till män och kvinnor som lever i relation och mäter hur mycket paret upplever kaos, närhet, distans och spontanitet i relationen, mått som sedan relateras till parets hälsa.

²⁸ Berggren & Tedin, 1990.

²⁹ Gustafsson & Nykvist, 1991.

³⁰ Olsson, 1995.

³¹ Berggren, Betnér och Näslund, 1998.

³² Selander & Wahlström, 1994.

inre förändring som kan bestå av ökad insikt, självkänedom och mognad om det är ”jag själv” som är den främsta orsaken till konflikten; b) en *kvarstående frustration* i form av aggressivitet, sexualitet och psykiska problem om det är ”den andre” som är den främsta orsaken till konflikten, och c) en *yttre förändring* i paret relation, dialog och barnuppfostran om det är ”vi båda” som är den främsta orsaken till konflikten.

Gerd Collinder och Inga Persson-Lannerstam³³ presenterar i sin studie av begreppet co-terapi, dess historia och erfarenhet samt användningen av metoden inom familjerådgivningsbyråer i Sverige under 1980-talet en mycket positiv och fördelaktig bild av metoden utifrån terapeuternas perspektiv. Klienternas synpunkter om co-terapi metoden har även lyfts fram. I en 2-års uppföljningsstudie av par som gått till Kyrkans familjerådgivning i Växjö gav 92 % intervjuade par en positiv bild av erfarenheten att möta både en manlig och en kvinnlig terapeut i behandlingen.

Samtliga refererade studier uppvisar att familjerådgivningen har en positiv påverkan på personernas hälsa, dock tar studierna inte hänsyn till andra faktorer, exempelvis psykosociala eller samhällsliga faktorer som kunde ha samspelat före, under eller efter behandlingen och som eventuellt kunde ha påverkat personernas förbättring av välbefinnande under den angivna perioden. I dessa studier har personerna via enkäter eller intervjuer även tillfrågats om vad de tyckte om familjerådgivningen och sina upplevelser av hjälp. Samtliga studier visar att ”klienterna” var övervägande nöjda och positiva till behandlingen.

I Wadsbys studie³⁴ om barnens situation efter skilsmässan beräknar hon att ca 40 % av frånskilda kvinnor och 25 % av männen i 50 000 separerade par hade upplevt otillfredsställelse i äktenskapet i mellan två och fem år. Både män och kvinnor i studien uppger flera olika konflikthanledningar som lett till att paret hade utvecklats åt olika håll.

Äktenskaplig tillfredsställelse är ett svårdefinierat begrepp som ofta används som synonym till lyckligt äktenskap i olika psykologiska och psykoterapeutiska studier för att påvisa dess effekter på människors hälsa. Äktenskaplig tillfredsställelse följer enligt olika studier³⁵ en kurvlinjär utveckling där tillfredsställelsen minskar under de första åren, ligger på en låg nivå under barnuppfostringsåren och sedan stiger uppåt igen.

Andra studier tittar närmare på vilka faktorer som kan påverka tillfredsställelse i äktenskapet. Paul Giblin³⁶ studerar - i den amerikanska kontexten - exempelvis äktenskaplig tillfredsställelse i relation till partners upplevelser, mental sjukdom, födelse, religiös mognad, äktenskaplig livscykel och tidsbegränsningar.

Kommunikationsförmåga och äktenskaplig tillfredsställelse ligger också i fokus i vissa studier. Brant Burleson³⁷ finner exempelvis att kommunikationsproblem är den största källan till interpersonella konflikter inom familjen och parrelationen. Det handlar framförallt om missuppfattningar eller ineffektiv kommunikation som resulterar i frustration och ångest när förväntningar eller önskningar inte tillfredsställs. Det största problemet hos dem som söker professionell hjälp, anser Burleson, är deras oförmåga till att erkänna och förmedla sina problem och bekymmer till varandra.

Inom sociologin - i den amerikanska kontexten - har temat om äktenskaplig tillfredsställelse både teoretiskt och empiriskt också studerats i relation till strukturella faktorer som

³³ Gerd & Persson-Lannerstam, 1983.

³⁴ Se Wadsby, 1993.

³⁵ Se Levenson et al. 1993.

³⁶ Giblin, 1994.

³⁷ Se t.ex. Burleson & Denton, 1997.

hushållsarbete, genusideologi, yrkesstatus och ekonomiskt beroende³⁸. Stevens, Kiger & Riley finner exempelvis att dessa aspekter endast delvis och indirekt påverkar kvinnors äktenskapliga tillfredsställelse. Författarna finner också att för kvinnor var tillfredsställelse med hushållets arbetsfördelning samt deras bidrag till hushållets statushöjning, de mest betydelsefulla aspekterna som påverkade deras äktenskapliga tillfredsställelse. De finner vidare att männens äktenskapliga tillfredsställelse påverkas indirekt av deras arbetstid och antal barn i förskoleålder. Enligt Sanchez³⁹ finns det en positiv relation mellan en jämställdhetsideologi (egalitarian gender-role ideology) och en mer jämställd arbetsfördelning i hemmet. Han påstår enligt studiens resultat att "egalitarian men" tenderar att gifta sig med kvinnor som förhållandevis utför mindre hushållsarbete än den traditionella "hemmafrun".

Äktenskapliga problem i parrelationen har traditionellt studerats både teoretiskt och empiriskt inom sociologin även i den svenska kontexten ur strukturella perspektiv underordnade familjeproblematikens tema⁴⁰. I dessa studier associeras på ett outtalat och mycket oklart sätt, äktenskapliga problem med konfliktprocesser mellan sammanboende och därmed med parförhållandeproblematiken. En av de empiriska studierna i Sverige som ligger närmast ett sådant perspektiv är Ahrnes & Romans om "Hemmet, barnen och makten" (1998) som studerar parrets förhandlingsprocess kring hushållsarbete, förvärvsarbete, hemarbete, hushållsekonomi samt processen till missnöje, irritation och konflikt.

Familjerådgivning har inte varit ett särskilt angeläget forskningstema inom familjesociologin i Sverige. Anna-Karin Kollind, verksam som docent och forskare vid Sociologiska institutionen i Göteborgs universitet är den av få sociologer som ingående har studerat familjerådgivningen i Sverige, huvudsakligen från ett socialhistoriskt perspektiv⁴¹. I sin senaste bok "Äktenskap, konflikter och rådgivning"⁴² behandlar hon den moderna familjerådgivningens historia. Hon analyserar utifrån ett sociologiskt och socialhistoriskt perspektiv, hur sätten att behandla äktenskapskonflikter har förändrats under 1900-talet. Rådgivningen kan ses som en aspekt av människors liv där samhället har varit angeläget att utöva social kontroll i olika former för att uppfylla samhällets normativa ideal. Kollind analyserar hur denna kontroll har gått från myndigheters och rådgivares direkta ingripande till att betona individuellt ansvar, vilket visar sig i lagstiftning, behandlingsmetodik och samlevnadsideal.

Samtliga refererade studier om familjerådgivning i Sverige, som har gjorts utifrån ett psyko-terapeutiskt perspektiv, lämnar faktorer på samhällsstrukturnivå⁴³ utanför analysen av de aspekter som utöver behandlingssituationen eventuellt har påverkat, å ena sidan, konflikt- och krisbilden inom parrelationen och å andra sidan det övergripande positiva resultatet på personernas hälsa, eller variationerna av detta resultat. De studier som hänvisar till samhällstrukturella faktorer för att, exempelvis, förklara den äktenskapliga otillfredsställelsen, brukar i sin tur inte förklara hur dessa strukturella faktorer påverkar den psykosociala nivån hos människor och deras förmåga att hantera konflikter. Därmed lämnar dessa studier också utan förklaring vilka som är kontaktpunkterna mellan strukturella och psykosociala aspekter som kan möjliggöra nytta av behandlingsterapi inom ramen för familjerådgivningen.

³⁸ Se t.ex. Stevens, Kiger & Riley, 2001; Blumstein & Schwartz, 1983; Coverman, 1989; Brines, 1994; Sanchez, 1994; Becker 1974.

³⁹ 1994.

⁴⁰ Exempel på dessa studier är Agell, 1995; Ahrne, 1971; Andersson, 1997; Björnberg & Kollind, 1997; Bolin, 1997; Jakobsen & Karlsson, 1993.

⁴¹ Se Kollind, 1992, 1994, 1997.

⁴² Kollind, 2002.

⁴³ Faktorer på samhällsstrukturnivå såsom arbetslivssituation, normer, värderingar, maktrelationer inom parförhållande.

Varken de psykterapeutiska studierna av familjerådgivningen eller de mer övergripande studierna av sociologisk karaktär har därmed besvarat frågorna om: Vilka är kontaktpunkterna där människors frivillighet och samhällets skyldighet möts och blir till nytta för de sökande? Vad är det som de sökande anser familjerådgivningen tillför deras behov att hantera och eventuellt lösa parrelationers konflikter eller kriser? Vad är det, oavsett utfallet med uppdraget, som utgör värdet och nyttan som individen, paret eller familjen får av familjerådgivningens behandlingsarbete?

Det är dessa övergripande frågor som, utifrån ett sociologiskt perspektiv, lyftes fram i utvärderingen av Familjerådgivningen inom VoB Kronoberg, och som belyses i denna rapport.

3. Syfte och frågeställningar

Utvärderingens syfte är att genom en studie av ett antal sökande kvinnors och mäns kontakt med familjerådgivning, öka kunskap om vad det är som utgör värdet eller nyttan med familjerådgivningens behandlingsarbete och hur hållbart detta värde är efter behandlingsarbetets resultat.

Utvärderingen fokuserar på familjerådgivningens behandlingsresultat, särskilt följande aspekter:

- Vad är det som familjerådgivaren tillför av värde för individen, paret eller familjen för att hantera sina konflikter eller kriser.
- Hur stabilt är resultatet efter behandlingsarbetet i förhållande till samtalsseriens längd, co-terapeutisk metod och hur påverkas resultatet av andra faktorer.

Utvärderingskriterier är sökandes egen bedömning av det de som anser att behandlingen har tillfört dem för att hantera sina konflikter och kriser. Referenspunkter för utvärderingen är den nytta i form av användning de sökandena har av detta ”verktyg” efter behandlingen.

Utvärderingen bygger på följande frågeställningar:

- Vad är det som familjerådgivaren åstadkommer med behandlingsarbetet som sökande individ, par eller familj får med sig och som kan betraktas av dem som nyttig för den kommande utvecklingen av sin egen situation?
- Till vilken nytta för sökande individ, par eller familj är det att familjerådgivarna arbetar co-terapeutiskt?
- Hur påverkar den co-terapeutiska metoden bemötandet, samtalet samt förtroendet hos de sökande personerna?
- Hur ställer sig individer, par eller familjen till co-terapeutisk behandling respektive till icke co-terapeutisk behandling, när de inte genomgått behandlingen med denna metod eller av någon anledning tillfälligt genomgått behandling med båda metoderna, eller när de började med den ena och avslutade med den andra metoden?
- Hur har familjerådgivarens behandlingsarbete påverkat parternas frihet att fatta beslut?
- Hur stabilt är det uppnådda resultatet eller överenskommelsen mellan parterna efter behandlingen, för den som genomgått behandlingen under kort respektive lång samtalsserie samt under co-terapeutisk respektive icke co-terapeutisk behandling?

4. Teoretisk anknytning

Inrättande av familjerådgivning i Sverige kan i stort sett ses som ett resultat av det intresse som under 1930-talet väcktes om råd och stöd till familjer som en del av den föräldrafostran som reformatörerna tänkte sig som kompletterande insatser till sociala reformer. Det är dock först under 1940-talet man egentligen kan tala om ett mer utvecklat intresse för rådgivning i äktenskapliga frågor.

Familjerådgivningens framväxt var under 1900-talet ett internationellt fenomen. Redan 1919 inrättades exempelvis i Berlin den första organiserade formen av äktenskapsrådgivning. Även vid slutet av 1920-talet och början av 1930-talet etablerades tre institut för äktenskapsproblem i USA⁴⁴. Sociologins intresse för och studier om familjerådgivningsverksamheter är inte heller, internationellt sett, ett nytt fenomen. Det har varit kopplat till den sociologiska analysen av familjen som en samhällig institution sedan början av 1900-talet. I början av 1900-talet handlade den sociologiska diskussionen kring familjen, i den nordamerikanska kontexten, om familjelivets förfall som institution, med växande antal skilsmässor och antal utomäktenskapligt födda barn osv. Redan vid slutet av 1920-talet och början av 1930-talet ändrades denna syn bland amerikanska familjesociologer till en positiv syn på familjens omvandling. Samhällets individualiserade värderingar särpräglade – enligt den nya synen – olika processer av demokratisering av relationerna inom familjen, vilka därmed innebar konflikter med gamla värderingar och traditionella kontrollformer både från familjens och från samhällets struktur. Då ansågs t.ex. av Ernest R. Groves, professor i familjesociologi⁴⁵ att en viktig uppgift för familjesociologer var att fostra, skola och träna par och föräldrar till äktenskapets olika svåra situationer.

Medan den europeiska (vanligtvis kallade kontinentala) familjesociologin främst studerade förändringseffekter på samhällsnivå, intresserade sig den amerikanska familjesociologin för sociala interaktionsprocesser inom familjen. Genom utbildning, rådgivning och forskning försökte flera av de tidiga sociologerna, själva vara aktiva i att främja utvecklingen av den nya familjen.

Inom den sociologiska analysen, både i de tidiga och de aktuella studierna, brukar rådgivningen resoneras i termer av social kontroll. De tidiga sociologerna såg rådgivningen som en ny form av social kontroll som presenterades som något positiv och sammankopplades med frigörelsemöjligheter. Det fanns förhoppningen att vetenskaperna kunde bidra med metoder för en bättre kontroll av oönskade eller avvikande fenomen. Sociologer som Ernest Mowrer – hävdar Kollind - såg 1939 äktenskapsrådgivning som en ny positiv kontrollteknik grundad på psykologisk och sociologisk kunskap anpassad till det nya samhälle som ställde krav på anpassning.

Under 1970-talet utsattes denna syn för en hård kritik och presenterade rådgivningen som en form av social kontroll med negativa tecken. Influerade av Foucaults maktperspektiv, presenterade Christopher Lasch och Jacques Donzelot i var sin bok⁴⁶ stark kritik mot de så kallade ”hjälpande professionerna och deras på medicinsk, social och psykologisk kunskap vägleda invasionen av familjen”.⁴⁷ Enligt Lasch och Donzelot hade familjen ”koloniserats av socialpatologerna (psykiater, psykologer, socialarbetare, samhällsvetare och familjerådgivare)”. Deras stöd hade i själva verket försvagat familjen, genom eftergivenhet, och genom att föräldrarnas tilltro till sin egen förmåga hade underminerats – hävdade de. Enligt Lasch och Donzelot kännetecknas de nya kontrollteknikerna genom rådgivning och baserade

⁴⁴ Kollind, 2002.

⁴⁵ Kollind, 2002:19.

⁴⁶ Lasch, 1977-1979; Donzelot, 1979.

⁴⁷ Kollind, 2002:24.

på dessa vetenskaper av ”att de uppträder värdemässigt neutralt, döljer maktanspråk i psykologins och psykiatrins språk och presenteras som goda välgörare”⁴⁸.

Element av båda perspektiven, ryms i hela familjeproblematiken och rådgivningsverksamheten, inte minst när det i rådgivningsverksamheten lägger ansvaret för det som händer inom familjen eller det som kommer att hända med familjens konflikter, på den enskildes förmåga att hantera livssituationen.

Varken utifrån det ena eller andra perspektivet om social kontroll, blir det klart varför många människor frivilligt söker sig till familjerådgivningen och deras övervägande positiva upplevelser av behandlingen. Därför är det viktigt att föra in i diskussionen ett perspektiv som kan möjliggöra förståelsen av denna aspekt, som också är central för denna utvärderingsfrågeställningar.

Perspektivet som sammanfattas nedan har jag utförligt presenterat i min doktorsavhandling ”Vi kanske kommer igen, om det låser sig”⁴⁹.

Perspektivet utgår från antagandet att i relationen mellan parets strävan att lösa parrelationers konflikter och det terapeutiska arbetet, sammanfaller intresset att påverka sökandes praktiska rationella sätt att agera, på ett sätt som kan leda den enskilde eller paret att återställa ett fungerande liv antingen tillsammans eller som separerade.

Centralt i detta perspektiv är definitionen av begreppet *praktisk rationalitet, och dess inbördes logik*.

Människan kan inte överleva utan erfarenhet, vetande eller kunskap, utan förståelse som ger mening till sitt liv i relation till omgivningen och utan en hjälplig kontroll över sina relationer. Däri ligger *den praktiska rationalitetens logik*: ett sätt att organisera och handla i det praktiska livet utifrån bedömningar grundade på de värderingar, erfarenheter och praktiska kunskaper som gör livet begripligt, meningsfullt, förutsägbart och hanterbart. Ju mer människan önskar uppnå desto mer vetande, kunskap och förståelse behövs för att överleva. Anledningen till detta behov av kunskap och förståelse av sin sociala verklighet är praktiskt. Man behöver kunskap om det man förväntas göra.

Med andra ord, människors praktiska rationella sätt att agera handlar om ett reflexivt sätt att organisera livet grundat på en process som innefattar kunskap, förståelse, meningsfullhet och kontroll över de relationerna man etablerar med andra personer och med den sociala omgivande verkligheten. Därför kan också denna praktiska rationalitet betraktas som en process som utformas och påverkas av en kontinuerlig förståelse av den egna sociala verkligheten, där förståelse, kunskap och handling i denna verklighet är sammanflätade komponenter. Förståelsen innefattar inte endast kunskap och den sociala verklighet som kunskapen handlar om, utan också psykosociala aspekter (eller mekanismer) som föregår människors handlingar. Centrala psykosociala mekanismer i förståelseprocessen av verkligheten är upplevelsen av att *förstå* verkligheten man agerar i eller relateras till, upplevelse av *meningsfullhet* i livet grundad på känslan av att man är delaktig i att utforma de egna erfarenheterna och dess resultat. Upplevelser av förståelse och meningsfullhet ligger till grund för känslan av *kontroll* över de egna relationerna till andra människor och till den sociala omgivningen. De nämnda psykosociala mekanismerna överensstämmer med komponenterna av den praktiska rationalitetens logik dvs. en reflexiv organisering och agerande i vardagslivet utifrån syftet att göra livet begripligt, meningsfullt, förutsägbart och hanterbart.

Samhällets socioekonomiska och politiska struktur samt sättet man organiserar kärleksrelationen inom paret konstituerar den materiella basen för organisering av livet tillsammans

⁴⁸ Kollind, 2002:25.

⁴⁹ Zetino Duarte, 2003.

mellan man och kvinna. Denna bas påverkar i sin tur det som kan kallas för materiella och psykosociala förutsättningar för samlevnad. Medan de förra förutsättningarna berör praktiska aspekter (omsorg om barn, hushållsarbete, organisering av hushållsekonomi osv.), berör de senare, de genomgripande psykosociala processerna av förståelse, meningsfullhet och kontroll av det egna livet och livet tillsammans. När dessa två typer av förutsättningar påverkas av den materiella basen, uppstår hos paret såväl behov av och benägenhet för förändringar i det sätt paret organiserar livet tillsammans. Detta kan leda till konflikter och kriser i parrelationen.

När konflikterna i parrelationen blir bestående eller leder till kriser och det upplevs att det inte finns förutsättningar för konstruktiva lösningar eller hantering av konflikter, eller när maktspelet inom parförhållandet inte skapar förutsättningar för ett fungerande liv tillsammans, framträder de psykosociala förutsättningarna tydligare. Detta kan vara i form av äktenskaplig otillfredsställelse, brist på meningsfullhet i relationen, brist på begriplighet av verkligheten och brist på kontroll av det egna livet eller livet tillsammans. Det är behovet av förändringar på eller återställande av dessa psykosociala förutsättningar som gör att en del av personerna som inte får någon ordning i sitt parförhållande vänder till familjerådgivningen. Det är på detta psykosociala plan av människors förståelseprocess av verkligheten som det terapeutiska arbetet inom familjerådgivningsverksamheten bemöter dessa personers strävan att återställa ett fungerande eget liv eller livet tillsammans.

Människors praktiska rationella sätt att agera och handla i vardagslivet är ett resultat av mellanmännsliga relationer, vilka ger sammanhang, utformar individens liv, intressen samt syfte och inriktning för individens handlingar. Dessa mellanmännsliga relationer påverkas av maktrelationer som kommer till uttryck t.ex. i politisk, kulturell och ideologisk form genom lagar, organisering av livet och idéer, inte endast på en övergripande social nivå, utan också på individens interpersonella relationers nivå.

Anna G. Jónasdóttir presenterar i sin doktorsavhandling från 1991⁵⁰ teorin om en dubbel materiell bas som utgör grunden för organiseringen av relationer mellan man och kvinna. Enligt Jónasdóttir består denna dubbel materiella bas av *arbete* respektive *kärlek*.

Enligt Jónasdóttirs teori baseras relationen mellan man och kvinnan på kärlek som en specifik social relation vilken stöds på samhällets maktrelationer präglade av manlig dominans.

Kärleken är, enligt Jónasdóttir, en mänsklig kraft som överförs från kvinna till man. Den handlar om en överföring av en del av hennes förmågor och energier som är väsentliga inte endast för sin reproduktion som arbetskraft utan också för hur hon och mannen förverkligar sin sociala existens och identitet.⁵¹ Enligt Jónasdóttir sker denna överföring utan synligt tvång och grundas på en ojämlik kärleksrelation där kvinnan och mannen möts utifrån olika förutsättningar.

Enligt Jónasdóttirs teori⁵² kommer kvinnan till relationen för att "älska" och "bli älskad" och därmed bli bekräftad som person. Däremot kommer mannen till relationen för att "låta sig bli älskad" och därigenom älska sig själv. Mannen ges rätt, i denna ojämlika relation som delvis grundas på normer, regler, lagar, till att använda hela sin kapacitet som person och genom att låta sig bli älskad bekräftas han som person. Kvinnan saknar däremot kontroll och auktoritet för att bestämma förutsättningarna för att förverkliga sin sociala identitet - hävdar Jónasdóttir. Huruvida Jónasdóttirs teori överensstämmer med verkligheten är alltid en fråga som bör besvaras med empiriska studier.

⁵⁰ Jónasdóttir, 1991.

⁵¹ Jónasdóttir, 1991:99.

⁵² För att läsa om kritiker av Jónasdóttirs analytisk metod se Holter, 1992

Jakobsen & Karlsson⁵³ använder begreppen *arbetsfär* respektive *kärleksfär* för att benämna den dubbla materiella bas som Jónasdóttir presenterar i sin teori. Arbetsfären bildas, enligt Jakobsen & Karlsson⁵⁴, av ”organisationen av den ekonomiska sfären” vilken brukas definieras utifrån personens anknytning till arbetslivet, dvs. arbetslivssituationen. Kärleksfären bildas av ”organisationen av kärleksrelationen” inom parrelationen, vilken kort kan definieras som det sättet på vilket paret organiserar livet tillsammans: hushållsarbete, omsorg om barn, föräldraledigheter, organisering av hushållsekonomi samt utvecklingen av de känslomässiga aspekterna i relationen. Vid organiseringen av båda sfärer fördelas resurser mellan man och kvinna t.ex. i form av inkomster, möjligheter till arbete, möjligheter till utbildning och personlig utveckling samt möjligheter till att bevara och utveckla kärleken i relationen. Denna interna fördelning och utveckling av dessa resurser utgör förutsättningar för att förhandla kommande förändringar vid en eventuell omorganisering av det egna livet eller livet tillsammans.

Möjliga lösningar för organisering av det egna livet eller livet tillsammans kan innebära att den ena partners intressen underordnas den andres intressen. Dessa resultat skapar rutiner och reproducerar tidigare förutsättningar vilka sedan kan vara svåra att förändra och därför kan utgöra grunder för missnöje, konflikter och bli återkommande faktorer i parrelationer fortsatta liv. Den interna fördelningen och utvecklingen av resurser mellan man och kvinna inom parrelationen kan därmed betraktas som en del av de förutsättningarna bakom uppkomsten och hantering av konflikter inom ett parförhållande.

⁵³ Jakobsen & Karlsson, 1993:72-73.

⁵⁴ Ibid. s.71.

5. Tillvägagångssätt

I detta avsnitt beskrivs det empiriska underlaget, undersöknings- och analysmetoder som används i studien samt de etiska övervägandena som var aktuella vid utvärderingens genomförande.

5.1. Material och metod

Det empiriska underlaget för studien utgörs av 58 personer (55 %) av samtliga 105 som under perioden januari – juni 2001, var i kontakt med Familjerådgivningen 52 % (30) av de 58 deltagarna i studien är kvinnor och 48 % (28) är män.

Utvärderingen bygger på två undersökningsmetoder. En individuell postenkät och individuella intervjuer.

De sökande som vänder sig till familjerådgivningen kan betraktas som en del av en dold population av par med konflikter som upplever att de inte får någon ordning på sitt parförhållande. Det handlar, med andra ord, om en population som finns men ändå inte syns tydligt med specifika sociala egenskaper om de inte själva ger sig tillkänna via kontakten med familjerådgivningen. Den stränga sekretessen och den i princip fullständiga tystnadsplikten som reglerar Familjerådgivningens verksamhet, innebär att det varken förs journalanteckningar eller socialregister. Par som så önskar kan vara anonyma, och uppgifter varken hämtas från eller lämnas till andra myndigheter utan direkt överenskommelse och i samråd med den sökande.

Den senare aspekten var avgörande för utformningen av forskningsprocessen. I samråd med familjerådgivarna begränsades på förhand studiens population till nya besökare som skulle bli aktuella för behandling vid Familjerådgivningen under perioden januari – juni 2001. Detta möjliggjorde att i förväg informera nya besökare om att en utvärdering av Familjerådgivningsbyråns verksamhet skulle genomföras sex månader efter avslutad samtalsserie. Därmed inhämtades deras samtycke om utskicket av en enkät.

Den ursprungliga populationen som under perioden januari - juni 2001 vände sig till Familjerådgivningen var 105 personer. Samtliga personer informerades både muntligt och skriftligt av familjerådgivarna vid det första besöket om den planerade utvärderingen. Samtidigt fick de erbjudande om att frivilligt delta i postenkät respektive intervjustudien med förfrågan om samtycke för utskick av enkäten vid lämpligt tillfälle. Samtliga personer accepterade utskicket av enkäten och uppgav frivilligt namn och adress till familjerådgivarna endast för detta syfte. Kvinnan och mannen skulle fylla i var sin blankett och intervjuas individuellt.

Familjerådgivarna ansvarade för utskicket av enkäten, och efterföljande påminnelser. Där emot var det utvärderaren som ansvarade för mottagandet av enkätsvar respektive skriftligt medgivande för intervjustudien. Enkäten och två allmänna påminnelser till samtliga 105 personer skickades ut via post vid olika tillfällen under hösten 2001.

Både enkät- respektive intervjumetoden valdes pga. deras lämplighet för att samla in information om tidigare händelser, upplevelser och erfarenheter samt information kring situationer som utformat händelser.

Ett väsentligt kriterium för valet av enkätmetoden via post för att samla in informationen till utvärderingen är att denna metod, samtidigt som den tillåter insamlingen av omfattande information från ett stort antal respondenter i en relativt kort tidsperiod, möjliggör en hög grad

av anonymitet för populationen i studien och därmed också att få information om känsliga frågor som annars skulle vara svårt att få.

Ett tänkbart problem med postenkätstudien, som i det aktuella studien var av särskild betydelse, är risken för att den individuella enkäten skulle besvaras i par, eller åtminstone att väsentliga frågor skulle besvaras gemensamt av paret. För att utesluta att detta har förekommit i materialet gjordes en kontroll av väsentliga frågor i samtliga besvarade enkäter från personer som ingick i ett parförhållande med varandra, där man förväntades olikartade svar. Resultaten av kontrollen visar inget tecken på att frågorna besvarats gemensamt.

Intervjustudien genomfördes under februari – juni 2002. I intervjustudien ingick fyra sökande personer som frivilligt accepterade att medverka i den och de tre familjerådgivarna från Familjerådgivningen.⁵⁵

Det faktum att det inte fanns någon information tillgänglig i förväg om populationens egenskaper som skulle kunna användas som urvalskriterier inom denna specifika population gör att en traditionell bortfalls analys inte är möjlig. Huvudanledningen till bortfallet anses vara att respondenterna valde att inte delta i utvärderingen.

En svarsfrekvens på 55 % av samtliga personer som var i kontakt med Familjerådgivningen under den angivna perioden ger, enligt det statistiska beräkningsprogrammet Epi Info 6,0⁵⁶, ett statistiskt säkerställt resultat av faktorerna i studien för en säkerhetsintervall på 95 %. Därför antas i denna utvärdering att studiens resultat kan ge en bra bild av de studerade faktorerna för de personer som under den angivna perioden vände sig till Familjerådgivningen. Bortfallet på enskilda frågor är litet och berör huvudsakligen de frågor som endast besvaras av personer som uppfyller vissa förutsättningar, och anses därmed inte påverka analysens resultat.

I jämförelse med andra studier som ovan har refererats kan svarsfrekvensen i studien betraktas som tillfredställande. Populationen i Berggren & Tedin⁵⁷ bestod av 11 familjer som var i kontakt med familjerådgivningen. Gustafssons och Nykvists studies population⁵⁸ bestod endast av 56 personer. Populationen i Marianne Olssons studie av Kyrkans Familjerådgivning i Växjö 1995 bestod av 25 par, det framkommer inte någon information om storleken av den ursprungliga populationen. I den uppföljning av denna studie som Berggren⁵⁹ genomförde 18 – 24 månader senare deltog 36 av de ursprungliga 50 personer som ingick i den första studien, och fick därmed en hög svarsfrekvens (72 %). Farah Bazghaleh och Christina Lindau⁶⁰ genomförde 1995 en brukarundersökning på uppdrag av en familjerådgivning i Göteborg. Undersökningen gjordes via enkät- och intervjuform med endast 33 respektive 6 personer av en ursprunglig population på 200 personer.

⁵⁵ Intervjuer med socialnämndernas ordförande från två av de kommuner i länet som den aktuella familjerådgivningsbyrån tillhör, genomfördes också. Dessa intervjuer hade endast en belysande karaktär om deras övergripande kunskaper om familjerådgivningens verksamhet, vilket bekräftades i intervjuerna, och ingår därför inte på direkt sätt i utvärderingens syfte.

⁵⁶ Med hjälp av detta program kan urvalsstorleken kalkyleras enligt en slumpmässig metod, utifrån storleken på populationen, förväntade och lägsta accepterad frekvens på de faktorer som studeras, och för olika säkerhetsnivåer.

⁵⁷ Berggren & Tedin, 1990.

⁵⁸ Gustafssons & Nykvists, 1991.

⁵⁹ Berggren, m.fl. 1998.

⁶⁰ Lindau, 1996.

5.2. Analysmetoder

Analysen av det underliggande materialet har inneburit en kombination av både kvantitativ och kvalitativ analys.

Vid den kvantitativa analysen har jag använd mig av olika skalor och index med syfte att på bättre sätt beskriva egenskaperna hos de sökande personerna utifrån olika värden de har på ett flertal variabler. Ett index är en ny variabel som skapas genom att slå ihop flera variabler till ett sammansatt mått på egenskaper och ge en bättre total bedömning och kategorisering av en person.⁶¹

De resultat som jag presenterar i denna rapport är statistiskt säkerställda på en tillfredsställande nivå för den population som ingick i behandlingen vid Familjerådgivningen inom VoB Kronoberg vid den angivna tidsperioden. I de fall resultaten inte är statistiskt säkerställda, anger jag detta. Samtliga statistiska beräkningar är gjorda med hjälp av det statistiska dataprogrammet för samhällsvetenskapen; SPSS.

5.3. Etiska övervägande

Etiska frågor är ständigt aktuella vid studier som direkt berör individers identitet och de mest personliga aspekterna av det privata livet. Vid designen av forskningsstrategin är de etiska frågorna viktiga, när forskaren bestämmer forskningsmetoder och utformar informationsinsamlingsinstrument. Särskilt viktiga är de etiska överväganden när andra aktörer såsom terapeuterna är skyldiga att yrkesmässigt bevara klienternas integritet. Etiska aspekter om lämpligheten av i enkäten ta upp frågor som mer ingående skulle beröra parförhållandets konflikter, sökandes värderingar samt bedömningar kring konflikter och kriser, diskuterades i samråd med terapeuterna.

Av etiska och reliabilitetsskäl bestämdes också i samråd med familjerådgivarna att utvärderingen skulle genomföras sex månader efter sökandes avslutade kontakt med Familjerådgivningen. Det ansågs att enkät- respektive intervjustudien berörde känsliga existentiella och relationella aspekter för de sökande, som man av etiska skäl skulle undvika att återuppväcka hos dessa personer då en längre tid hade gått efter kontakten med Familjerådgivningen. Av samma anledning ansågs att en hög svarsfrekvens i dessa aspekter skulle kunna uppnås. Det ligger därför inget teoretiskt antagande bakom den valda perioden beträffande exempelvis någon stabilitet respektive instabilitet i det terapeutiska arbetets resultat.

Utvärderingen är godkänt vid en etisk prövning hos Forskningsetikkommittén (FEK) vid den Medicinska Fakulteten, Lunds universitet.

⁶¹ Hellevik, 1987:234.

6. Resultatredovisning

Resultatredovisningen som presenteras i detta avsnitt består av två huvuddelar: en statistisk sammanställning av utvärderingsresultatet och en sammanställning av de sökandes synpunkter om den co-terapeutiska metoden och om behandlingen med endast en familjerådgivare. I båda sammanställningarna görs analytiska kommentarer kring utvärderingens resultat.

6.1. Beskrivning av populationen

32 (55 %) av personerna levde i parförhållande vid tidpunkten för enkätstudien dvs. att mannen respektive kvinnan var för sig i 16 par besvarade enkäten. 26 (45 %) av de enkät-svarande ingick i ett parförhållande med någon som inte svarade på enkäten. Informationen i enkäten berör följaktligen 42 av de par som vände sig till Familjerådgivningen under perioden januari – juni 2001. Det anses inte finnas någon risk att eventuella beroendedata har skapats genom att paren lämnat två svar, eftersom undersökningsobjektet inte är paret utan den enskilde mannen respektive kvinnan. När informationen i redogörelsen gäller paren, anger jag det.

Den genomsnittliga parrelationens längd vid tidpunkten för kontakten med Familjerådgivningen är 15 år. Det finns dock stora variationer både beträffande relationens längd och de sökandes ålder när kontakten togs med Familjerådgivningen. 25 % (10) av paren hade varit ett par under en period av mellan 2 och 10 år och deras genomsnittliga ålder var 35 år. 50 % (22) hade varit ett par under en period av mellan 11 och 24 år och deras genomsnittliga ålder var 41 år. De övriga 25 % (10) hade varit ett par under en period av mellan 26 och 30 år och deras genomsnittliga ålder var 50 år.

När det gäller könsfördelning bland de enkät-svarande är skillnaden obetydlig i förhållande till könsfördelningen för de personer som tar kontakt med Familjerådgivningen. 52 % (30) av de 58 deltagare i studien är kvinnor och 48 % (28) är män.

I 40 av de 42 parförhållande som berörs av enkäten fanns det barn och det genomsnittliga antalet i en familj var 2,2 barn. Medan det i 80 % av paren fanns gemensamma barn, fanns det i 15 % både gemensamma barn och barn från tidigare relationer. I 5 % av paren fanns det barn som endast var från tidigare parrelationer. Dessa familjesammansättningar med ett genomsnitt på 2 barn och med gemensamma barn och barn från tidigare relation är även typiska för landet i övrigt⁶².

85 % (33) av de 39⁶³ paren med barn hade hemmavarande barn, av dessa var 64 % (21) par med barn högst 8 år gamla och 56 % (19) var par med hemmavarande barn mellan 9 och 18 år gamla. 46 % (18) hade ej hemmavarande barn.

52 % av de 58 personerna som vänt sig till Familjerådgivningen hade hög utbildningsnivå som här definieras som högskole- eller universitetsutbildning med eller utan examen, medan 48 % hade en låg- eller medel utbildningsnivå som här definieras som grund- gymnasie- folk- högskola och yrkesskola. När det gäller utbildningsnivå är skillnader tydligare i förhållande till länets normalfördelning i dessa två nivåer för personer mellan 25 – 64 år under år 2001.⁶⁴

⁶² Se SCB, 1999.

⁶³ Ett par av de 40 som rapporterade att det fanns barn i parrelationen gav inte kompletterande information om barnen.

⁶⁴ SCB <http://www.scb.se/statistik/uf0506/uf0506tab5.xls> . Utbildningsnivå per län 2002-01-01, 24 - 64 år.

Utbildningsnivån mellan de sökande kvinnorna och männen är tämligen jämn. Motsvarigheten i utbildningsnivå inom parförhållandena var också tydligt signifikant på en 95 % säkerhetsintervall. I stor utsträckning hade personer med låg utbildningsnivå bildat par med varandra. Detsamma gällde för personer med hög utbildningsnivå.

Samtliga personer som berörs av enkäten (i beräkningen inkluderas enkätsvarande personer och deras partner) är svenska medborgare och födda i Sverige, utom en person som var född i utlandet.

6.2. Samtalsseriens längd och samtalsmetod

Två aspekter av det terapeutiska arbetet inom Familjerådgivningen, som i utvärderingens syfte och frågeställningar presenteras som viktiga kriterier för att studera behandlingens nytta och stabilitet, är typen av behandling och samtalsmetod. Därför är det viktigt att fastställa huruvida dessa två aspekter påverkar varandra för att se om det är möjligt att studera deras inverkan på behandlingens resultat som två skilda faktorer.

Typen av behandling klassificeras i Familjerådgivningen i enlighet med samtalsseriens längd. Samtalsmetoderna indelas i sin tur huvudsakligen i co-terapeutiskmetod och samtal med endast en familjerådgivare. I tabell 1 redovisas antalet sökande som deltog i de fyra olika samtalsseriens längd i relation till de två samtalsmetoder de deltog i.

Majoriteten av de sökande deltog i samtalsserier på mellan 2 och 8 samtal oavsett samtalsmetod. Det framkommer inte statistiska signifikativa skillnader i samtalsseriens längd i förhållande till typen av samtalsmetod de sökande deltog i. Det innebär att typen av samtalsmetod och längden på samtalsserien inte påverkas ömsesidigt. Därmed kan de användas som två skilda faktorer för att studera behandlingens resultat.

Tabell 1. *Samtalsmetod de sökande deltog i, efter samtalsseriens längd. Procenttal inom parentes. Antalet svarande (N) är 58.*

Samtalsseriens längd	Samtalsmetod		Totalt
	En familjerådgivare	Co-terapeutiskmetod	
Endast ett samtal	5 (22)	2 (6)	7 (12)
Mellan 2 och 4 samtal	9 (39)	14 (40)	23 (40)
Mellan 5 och 8 samtal	3 (13)	13 (37)	16 (28)
9 samtal eller mer	6 (26)	5 (14)	11 (19)
Totalt	23 (40)	34* (60)	57 (100)

* Bortfallet orsakades av att en person inte kom ihåg längden på samtalsserien hon deltog i.

62 % av de sökande som deltog i behandlingen med endast en familjerådgivare hade en kvinnlig familjerådgivare och 38 % en manlig familjerådgivare, vilket kan ha sin förklaring i personalens sammansättning under perioden, nämligen två kvinnliga och en manlig rådgivare. Någon signifikativ skillnad i förhållande till de sökandes kön förekommer inte heller beträffande samtalsseriens längd, samtalsmetod och familjerådgivarens kön vid samtal med en enda familjerådgivare.

42 personer (72 %) av de sökande fick erbjudande från familjerådgivarna att delta i samtalsserie med den co-terapeutiska metoden. 11 (19 %) anger att de inte fick detta erbjudande, och 5 (9 %) kommer inte ihåg om de fick det. Av de som fick erbjudandet ställde sig samtliga personer positiva till erbjudandet. Trots detta var det endast 35 personer (83,3 %) som deltog i denna typ av metod. Olika statistiska koefficienter⁶⁵ som används för att mäta sambandet mellan variabler visar att det finns en medelstark och tillräckligt signifikant samband mellan erbjudande och deltagande i denna behandlingsmetod. Dvs. att sannolikheten

⁶⁵ Phi, Cramer's V, Contingency coefficient, Lambda, Goodman and Kruskal tau och uncertainty coefficient.

att de sökande deltar i en co-terapeutisk behandlingsmetod är större om de får erbjudande om den. Denna slutsats bestyrks av det faktum att det i stort sett var andra faktorer än en negativ inställning till metoden, som orsakade att några personer deltog i behandling med endast en familjerådgivare. Två personer av de som ställde sig positiva till erbjudandet men som trots det deltog de i behandlingen med endast en familjerådgivare, anger att det inte fanns personalresurser för att genomgå denna behandlingsmetod när de fick erbjudandet; två personer anger att de hade påbörjat behandlingen med en familjerådgivare, när de fick erbjudandet och anger att de var nöjda med denna metod trots att deras inställning till den co-terapeutiska metoden var positiv. Ytterligare en person anger att hon inte ställde sig negativ till erbjudandet men att erbjudandet var oklart.

6.3. Den co-terapeutiska metodens påverkan på utvecklingen av samtalet

Det var av särskilt intresse för utvärderingen att få kunskap om huruvida de sökande som deltog i co-terapeutisk behandling upplevde en positiv inverkan av den co-terapeutiska metoden på samtalets genomförande. De sökande tillfrågades om följande fyra aspekter:

- Metodens positiva påverkan på hur samtalet fungerade.
- Metodens positiva påverkan på sökandes möjligheter att fritt framföra sina känslor och åsikter.
- Metodens positiva påverkan på att rådgivaren förstod sökandes synpunkter.
- Metodens positiva påverkan för skapande av förtroende till rådgivarnas kompetens och arbete.

Tabell 2. Sökandes åsikter om den co-terapeutiska metodens grad av positiv påverkan på samtalets genomförande. N= 35 personer som deltog i behandlingen med denna metod. Procenttal inom parentes.

Anser den sökande att den co-terapeutiska metoden hade en positiv påverkan på:	Ja	Till en viss grad	Nej	Vet ej	Totalt
- hur samtalet fungerade?	25 (71)	8 (23)	-	2 (6)	(100)
- möjligheter att fritt framföra känslor och åsikter?	22 (63)	7 (20)	2 (6)	4 (11)	(100)
- rådgivarens förståelse av de sökandes synpunkter?	23 (66)	7 (20)	1 (3)	4 (11)	(100)
- skapande av förtroende för rådgivarnas kompetens och arbete?	24 (69)	5 (14)	1 (3)	5 (14)	(100)

Resultaten visar en övervägande positiv upplevelse av metodens positiva påverkan i samtliga aspekter. 63 % av de personer som deltog i behandlingen med den co-terapeutiska metoden anser av metoden hade en tydligt positiv påverkan på deras möjligheter att fritt framföra sina känslor och åsikter under samtalet, 66 % upplevde att samtalet med metoden bidrog till rådgivarens förståelse av sina synpunkter, 69 % upplevde av den co-terapeutiska metoden bidrog till att hos dem skapa förtroende för rådgivarnas kompetens och arbete, 71 % upplevde att den co-terapeutiska metoden hade en positiv påverkan på hur samtalet fungerade.

Det förekommer inte några signifikativa skillnader mellan denna metod och behandlingen med en rådgivare beträffande de sökandes möjligheter att fritt framföra sina känslor och åsikter, upplevelsen av att rådgivaren under samtalet lyssnade på dessa åsikter samt upplevelse av förtroende för rådgivarens arbete under samtalet. (Se tabell 3 nästa sida).

Tabellen visar endast siffror för de sökande som anger en tydlig positiv upplevelse kring dessa aspekter.

Tabell 3. Sökandes positiva upplevelser av att fritt kunna framföra sina känslor och åsikter, att rådgivaren under samtalet lyssnade på den sökandes åsikter samt ha förtroende för rådgivarens arbete under samtalet. Procenttalet inom parentes.

Sökandes tydliga positiva upplevelse av	Samtal med en rådgivare N = 23	Samtal med två rådgivare (co-terapeutisk metod) N = 35
- Att fritt framföra sina känslor och åsikter.	20 (87)	31 (89)
- Förtroende för rådgivarens arbete under samtalet.	19 (83)	32 (91)
- Att rådgivaren lyssnade på sökandes åsikter under samtalet.	21 (91)	32 (91)

Resultaten av utvärderingen visar också att sökandes möjligheter att fritt framföra sina åsikter, skapa förtroende för rådgivarnas arbete och upplevelsen av rådgivarnas lyhördhet för sökandes åsikter inte påverkas av samtalsseriens längd. Sökandes upplevelser kring dessa aspekter är övervägande positiva oavsett samtalsseriens längd. (Se tabell 4 nedan).

Tabell 4. Sökandes positiva upplevelser av att fritt framföra sina känslor och åsikter, att ha förtroende för rådgivarnas arbete samt av rådgivarnas lyhördhet för sökandes åsikter, enligt samtalsseriens längd. Procenttal inom parentes.

	Endast ett samtal N = 7	Mellan 2 och 4 samtal N = 23	Mellan 5 och 8 samtal N = 16	9 samtal eller mer N = 11
Fritt framföra känslor och åsikter	6 (86)	20 (87)	13 (81)	11 (100)
Förtroende för rådgivarens arbete	5 (71)	20 (87)	14 (88)	11 (100)
Upplevelse av rådgivarens lyhördhet	6 (86)	20 (87)	15 (94)	11 (100)

6.4. Sökandes förståelse av situationen inom parförhållandet

Förståelse, meningsfullhet och kontroll har presenterats i det teoretiska avsnittet som tre centrala psykosociala mekanismer i människors förståelseprocess av verkligheten. Dessa begrepp kan jämföras med begriplighet, meningsfullhet och hanterbarhet som är centrala komponenter i Antonovskys⁶⁶ begrepp KASAM (Känslan av sammanhang). Kortfattat står dessa begrepp för förståelse och kontroll av verkligheten och livet samt den betydelse man finner i livet.

Enligt Antonovsky är känslan av sammanhang, en omfattande hållning till verkligheten som uttrycker i vilken utsträckning man har en stark, varaktig och samtidigt aktiv känsla av att man kan förutsäga och begripa både inre och yttre stimuli. För Antonovsky är känslan av sammanhang en avgörande faktor i det han kallar för salutogena perspektiv, dvs. hur hälsan uppkommer och även utvecklas, trots att människor upplever stora påfrestningar.

Trots att dessa tre begrepp har tagits upp behandlas de inte utifrån ett hälsoperspektiv. Dessa begrepp betraktas här i stället som psykosociala faktorer som kan anknytas till ett handlingsperspektiv där mänsklig handling ingår i en oavbruten producerande och reproducerande process av förståelse av verkligheten som syftar till att organisera det praktiska livet för att göra det begripligt, meningsfullt, förutsägbart och hanterbart.

⁶⁶ Antonovsky, 2001.

Dessa komponenter av förståelseprocessen hos de sökande personerna som tog kontakt med Familjerådgivningen har analyserats i denna utvärdering i termer av deras: a) upplevelser av förståelse av livssituationen inom parrelationen, b) upplevelse av en meningsfull kommunikation inom respektive parförhållande och c) upplevelse av kontroll och påverkan över den egna livssituationen.

För att studera dessa aspekter konstruerades tre skalor utifrån specifika punkter i fråga 42 i enkätformulären⁶⁷. Frågan berör sökandes upplevelser av olika aspekter av livssituationen inom parrelationen vid tidpunkten för besvarandet av enkäten. De enkätsvarande personerna hänvisades att explicit jämföra situationen vid tidpunkten för besvarandet av enkäten med situationen ”före kontakten” med Familjerådgivningen.

De skalor som konstruerades var:

- a) *Förståelse av livssituationen inom parförhållande*, utifrån punkterna c och d i fråga 42, dvs. de enkätsvarandes förståelse av sin egen livssituation respektive deras förståelse av partners livssituation före kontakten med Familjerådgivningen.
- b) *Upplevelse av att kunna påverka den egna livssituationen*, utifrån punkterna f och g i fråga 42, dvs. enkätsvarandes upplevelser av den egna förmågan att kunna påverka sin livssituation inom relationen, respektive upplevelsen av praktiska möjligheter att kunna påverka sin livssituation inom relationen.
- c) *Upplevelse av meningsfullhet i kommunikationen inom parrelationen*, utifrån punkterna k och l i fråga 42, dvs. den enkätsvarandes upplevelser av att bli hörd av sin partner och respekterad för sina åsikter, intressen och känslor, respektive den enkätsvarandes upplevelse av att hon/han lyssnade och respekterade sin partners åsikter, intressen och känslor.

Tabell 5 visar skillnaderna mellan kvinnors och mäns upplevelser av dessa aspekter. I tabellen redovisas endast upplevelser av att inte kunna förstå livssituationen och att inte kunna påverka den egna livssituationen inom relationen samt upplevelser av brist på meningsfullheten i kommunikationen inom relationen.

Tabell 5. *Kvinnors och mäns upplevelser av förståelse av livssituationen inom parrelationen, av påverkan på den egna livssituationen och av meningsfull kommunikation inom relationen före kontakten med Familjerådgivningen. Tabellen redovisar endast frekvensfördelningen av negativa upplevelser. Procenttal inom parentes.*

Kön	Kvinnor N = 30	Män N = 28
- Upplevelse av att "inte förstå" livssituationen inom parförhållande.	27 (90)	15 (54)
- Upplevelse av att inte kunna påverka den egna livssituationen.	29 (98)	21 (75)
- Upplevelse av brist på mening i kommunikationen inom relationen.	26 (87)	23 (82)

Det förekommer signifikativa skillnader mellan kvinnors och mäns upplevelser av förståelse av livssituationen inom parförhållandet före kontakten med Familjerådgivningen och mellan deras upplevelser av att kunna påverka den egna livssituationen. Ingen signifikativ skillnad förekommer dock beträffande upplevelse av meningsfullheten i kommunikationen inom

⁶⁷ Se bilaga 1.

parrelationen. En möjlig förklaring till den senare situationen är att upplevelse av brist på mening i kommunikationen ger just uttryck för själva utvecklingen av konflikterna eller kriserna inom parförhållandet. Detta skulle stödja antagandet att de brister på kommunikativa kanaler parterna hamnar i delvis förhindrar parets möjligheter att hantera sina konflikter.

Lotta berättar hur hon och hennes partner, redan efter att ha varit gifta i två-tre år, som en konsekvens av bristen på kommunikation, hade nått en punkt utan öppna vägar för att hantera det vardagliga livet:

När vi tog upp det (problemet) så skrek vi. Vi försökte att börja lugnt och sen blev det bara att vi skrek åt varandra. Vi kom ingenstans. Vi gick och tjurade på varandra tills vi var tvungna att säga vad det var. När jag sa vad det var... intog han en försvarsställning... När vi sa vad det var så förstod vi inte varandra för vi visste inte riktigt hur vi skulle uttrycka oss. Det nästan som om vi talade olika språk. I stället så skrek vi och blev arga istället för att berätta att vi var ledsna.

När de psykosociala faktorerna i förståelseprocessen av verkligheten påverkas på sätt som gör att individen inte får grepp och kontroll på sin verklighet, står hon inför ett grundläggande behov av den förståelse och kunskap som hon behöver för att gå vidare med livet. Sökandet efter experthjälp kan ta lång tid och är inte alltid en självklar lösning. Egna försök att hantera konflikter, stöd från släktingar och bekantskapskretsen brukar ligga närmare till hands innan den ena eller båda parter i ett parförhållande inser att - om de vill försöka finna någon lösning på situationen - behöver de professionell hjälp. 50 (86 %) av de enkätsvarande personerna hade försökt själva lösa konflikterna i parrelationen innan de kom i kontakt med Familjerådgivningen, 7 (12 %) hade inte försökt att lösa konflikterna på något annat sätt innan kontakten togs med Familjerådgivningen, och endast 5 (8,6 %) hade tagit kontakt med allmänna hälsoinstanser (psykiatri eller psykologmottagning), 8 (14 %) hade försökt lösa konflikterna med hjälp av vänner eller någon släkt, en person hade tagit kontakt med andra kommunala insatser, en hade tagit kontakt med ideella organisationer och ytterligare en med privat professionell byrå.

6.5. Konflikter och kriser i parrelationen

Konflikt förstås i denna utvärdering som en allvarlig motsättning mellan partner i ett parförhållande, som inte direkt och omedelbart utgör en risk för relationens stabilitet eller upplösning. I längden kan dock konflikterna bidra till en sådan risk. En kris, förstås som en avgörande ändring i situationen som beror på ett sammanbrott att viktiga funktionen i parrelationen. En kris reflekterar en mer bestående situation i relationen som på ett påtagligt sätt direkt och omedelbart kan riskera relationens stabilitet. Bland de sökande som vänder sig till Familjerådgivningen finns det variationer av dessa olika situationer.

I tabell 6 (se nästa sida) presenteras de oftast förekommande situationerna i parternas liv, som de enkätsvarande kan koppla till uppkomsten av konflikter och kriser inom parens samliv.

Tabell 6. Oftast förekommande situationer som kan kopplas till konflikter och kriser inom parförhållanden. Antalet avser enkätsvarande som anser att konflikter och kriser inom parförhållandet kan kopplas till dessa situationer i sitt eget eller partnerns liv. N= 51 enkätsvarande personer. Procenttalet inom parentes.

	Situation kopplad till konflikter		Situation kopplad till kriser	
	Enkätsvarandes livssituationer	Partners livssituationer	Enkätsvarandes livssituationer	Partners livssituationer
Studier	5 (8)	4 (7)	6 (11)	2 (3)
Arbetsrelaterade situationer	23 (45)	22 (43)	9 (18)	16 (31)
Otillfredsställelse i samlivet	40 (78)	36 (71)	43 (84)	43 (85)
Annat	6 (12)	10 (20)	5 (9)	8 (15)

De vanligaste förekommande situationerna som de sökande personerna kopplade till uppkomsten av konflikter inom parförhållandet berör arbetsrelaterade situationer (heltidsarbete, arbetslöshet och byte av arbete) och upplevelse av otillfredsställelse i livet tillsammans. Dessa framstår också som bestående i parens kriser. Upplevelse av otillfredsställelse i livet tillsammans är ett svårdefinierat begrepp som huvudsakligen relateras till det känslomässiga livet. Vid psykoterapeutiska studier kring äktenskaplig tillfredsställelse i långvariga relationer brukar aspekter såsom sexliv, trivsel och tid tillsammans samt vänskap⁶⁸ inkluderas som de mest uppskattade komponenterna av tillfredsställelse i relationen. Men otillfredsställelse är också en upplevelse som också påverkas av andra aspekter såsom den praktiska organiseringen av vardagslivet, som berör hushållsarbete och ekonomi, samt den övergripande upplevelsen av kontroll av det egna livet. Därmed kan det sägas att otillfredsställelse i samlivet ger uttryck för en sammansatt negativ upplevelse av livet tillsammans. Detta kan vara en rimlig förklaring till varför otillfredsställelse i relationen är fyrdubbelt kopplad till kriser än till konflikter. Det är vid kriserna som denna sammansatta negativa upplevelse är mest påtaglig och avgörande.

Kategorin ”annat” avser problem som berör barn från tidigare relation, släktingar, stress, depression; aspekter som av de enkätsvarande personerna i mindre utsträckning upplevdes som avgörande faktorer för konflikter och kriser i parförhållandet. Resultaten som tabellen visar kan tyda på att dessa konflikter och kriser inom parrelationen huvudsakligen relateras till arbete och livet tillsammans.

Tabell 7 (se nästa sida) visar att det är inom de livsområden som berör omsorg om barn, hushållsarbete, fördelning och förvaltning av ekonomiska resurser, som olika försök för att åstadkomma förändringar inom parrelationen framförallt förekom och som under parens samliv hade lett till konflikter. En betydligt högre andel kvinnor än män, bland de deltagande i studien, har försökt åstadkomma förändringar i samtliga ovannämnda livsområden och de anser samtidigt att det har förekommit konflikter med partnern på grund av dessa försök.

⁶⁸ Se olika definitioner och översikt om hur detta begrepp studeras inom psykoterapeutiska studier av familjerådgivning i Lundblad & Hansson, 2000.

Tabell 7. *Försök till förändringar, som enligt kvinnor respektive män har lett till konflikter när de försökt åstadkomma förändringar. N = 54 (28 kvinnor, 26 män). Procenttal inom parentes.*

Kön	Total andel av	
	Kvinnor	Män
Organisering av livet i hemmet		
Omsorg om barn	20 (71)	8 (31)
Hushållsarbete	23 (82)	10 (38)
Organisering av hushållsekonomi	17 (61)	6 (24)
Kontroll och fördelning av pengar	16 (57)	8 (29)
Personlig livssituation		
Kontroll över den egna livssituationen	21 (75)	7 (27)
Förändra den personliga utvecklingen	16 (57)	5 (19)
N	28	26

Omsorgen om barn påverkar fördelningen mellan förvärvsarbete och hemarbete och därmed också anknytningen till arbetsmarknaden vilket i sin tur påverkar personernas position i arbetsfären vid organiseringen av livet tillsammans. Enligt tabell 7, är det just inom området hushållsarbete som andelen kvinnor som försöker åstadkomma förändringar är störst. Dessutom är det också i detta samlivsområde som andelen män upplever att det förekommer konflikter, är störst.

Arbetsfördelningen mellan vuxna påverkar också fördelningen av ekonomiska resurser i form av arbetsinkomster. Det är just hushållsarbets- och barnomsorgsområden som kvinnorna i studien, upplever som konfliktalstrande, förmodligen för att det kanske är inom dessa områden som de upplever att jämställdheten i parförhållandet kan avgöras, antingen genom att frambringa förändringar som gynnar deras anknytning till arbetslivet och utvecklingen av sin identitet, eller förhindra de förändringar som missgynnar dessa aspekter. Detta kan också reflekteras i att det också är försök till kontroll över den egna livssituationen som kvinnorna i studien, huvudsakligen upplever som konfliktalstrande.

6.6. Vad ville de sökande personerna ha hjälp med?

Trots att konflikter på de ovan beskrivna områden bildar ett tydligt mönster bakom konflikter och kriser bland dem som vänt sig till Familjerådgivningen, är det inte dessa aspekter som dessa par anger som de vill ha hjälp med.

Den materiella basen för organisering av livet tillsammans påverkar två typer av förutsättningar vid denna organisering, nämligen: materiella förutsättningar och psykosociala förutsättningar. Medan de första berör praktiska aspekter (omsorg om barn, hushållsarbete, organisering av hushållsekonomi osv.), berör de andra de genomgripande psykosociala processerna av förståelse, meningsfullhet och kontroll av det egna livet och livet tillsammans. När dessa två typer av förutsättningar påverkas av den materiella basen uppstår hos de par som hamnar i konflikter och kriser, behov av och dispositioner till förändringar. Men en faktisk brist på förståelse och kontroll av den egna situationen eller av livet tillsammans upplevs inte i första hand som sådana och leder inte heller automatiskt till ett försök att förändra dessa djupgående psykosociala förutsättningar. Det är de materiella förutsättningar som på ett direkt sätt påverkar det vardagliga livet som paret på egen hand försöker förändra och i bästa fall försöker lösa de konflikter som orsakas vid dessa försök. När konflikterna blir bestående eller leder till kriser och det upplevs att det inte finns förutsättningar för konstruktiva lösningar eller hantering av konflikter, eller när maktspelet inom parförhållandet inte skapar förutsättningar för ett fungerande liv tillsammans, framträder de subjektiva

psykosociala just som brist på meningsfullhet i relationen, brist på begriplighet i verkligheten och på kontroll av det egna livet eller livet tillsammans. Det är behovet av förändringar i eller återställande av de psykosociala förutsättningar som personerna, som vänder sig till Familjerådgivningen, anger som anledning till kontakten.

40 % av de sökande ville förstå problemet i relationen, 81 % ville dessutom hitta vägar för att förbättra kommunikationen; 37 % ville få råd och 52 % angav att de ville ha hjälp med att reparera relationen. Endast en person anger som motiv till kontakten att hon ville ha hjälp med separationen.

Tabell 8 visar en tydlig tendens att det är en större andel kvinnor än män, som vill ha hjälp med de olika typerna av anledningar till kontakten. Det är dock endast beträffande anledningen till att behöva ha hjälp med att förbättra kommunikationen som signifikativa skillnader mellan kvinnor och män förekom. Det var en betydligt större andel kvinnor än män som angav som anledningen till kontakten att de behövde ha hjälp med att förbättra kommunikationen med sin partner. Det förekom inte någon signifikant skillnad mellan kvinnor och män som uppges har tagit initiativet till kontakten med Familjerådgivningen.

Tabell 8. *Kvinnors och mäns anledningar till att delta i kontakten med Familjerådgivning. N = 54 (28 kvinnor, 26 män). Procenttal inom parentes.*

Ville ha hjälp med att:	Kvinnor N = 28*	Män N = 26*
Förbättra kommunikationen	25 (89)	17 (65)
Förstå problemet i relationen	13 (47)	8 (31)
Reparera relationen	17 (61)	11 (42)
Få råd	13 (46)	8 (31)

- Internt bortfall påverkar inte resultatet.

6.7. Upplevelse av förståelse av olika livssituationer i samband med det terapeutiska arbetet

Mycket av behandlingsarbetet går ut på att se konflikten utifrån var och ens förståelse. Det redogörs därför i det följande för hur det terapeutiska arbetet bidrog till de enkätsvarandes förståelse av den egna och partners situation, av situationen i relationen, samt av huruvida de anser att den egna situationen förstods av respektive partner under behandlingen.

För att studera dessa aspekter konstruerades fyra skalor utifrån fråga 16 i enkätformulären⁶⁹. Frågan berör de sökandes upplevelser under samtalsserien i familjerådgivning om huruvida samtalen hjälpte henne/honom till ökad förståelse av olika aspekter inom parrelationen. Följande skalor konstruerades:

- Upplevelse av förståelse av den egna situationen i relationen*, utifrån punkterna e, b och f i fråga 16.
- Upplevelse av förståelse av partners situation*, utifrån punkterna g, b och h i fråga 16.
- Upplevelse av huruvida den sökande anser att den egna situationen förstods av respektive partner*, utifrån punkterna j, b och k i fråga 16.
- Den fjärde skalan som konstruerades var *upplevelse av generell förståelse av situationen i relationen*, utifrån punkterna e, f, g och h från de två första skalorna samt punkt d i fråga 16.

⁶⁹ Se Bilaga 1.

I tabell 9 presenteras kvinnors och mäns upplevelser av dessa aspekter under behandlingsperioden.

Tabell 9. *Kvinnors och mäns upplevelser under behandling av: förståelse av egen respektive partners situation i relationen, generell förståelse av situationen inom relationen, samt upplevelser av hur den egna situationen förstås av respektive partner. Procenttal inom parentes.*

Upplevelse av förståelse (L =låg, H = hög förståelse)	Kvinnor		Män		N*	
	L	H	L	H	K	M
- Av egen situation i relationen	13 (48)	14 (52)	9 (43)	12 (57)	27	21
- Av partners situation i relationen	13 (50)	13 (50)	10 (42)	14 (58)	26	24
- Generell förståelse av situationen i relationen	13 (50)	13 (50)	7 (33)	14 (67)	26	21
- Partners förståelse för enkätsvarandes situation	11 (42)	15 (58)	14 (61)	89 (39)	26	23

* Internt bortfall påverkar inte resultatet.

Inga signifikativa skillnader förekommer mellan kvinnor och män beträffande förståelse av de olika typerna av situationer under behandlingen. En hypotetisk förklaring kan vara att förståelsen för varandra och förståelsen av situationen inom relationen har ökat under behandlingen i jämförelse med situationen före behandlingen (se tabell 5). Trots detta kan ur tabellen utläsas en tendens till att en högre andel av männen uppvisar en generellt högre förståelse av situationen, både av den egna och av partners under behandlingen, än andelen av kvinnor. En möjlig tolkning av denna situation är att, fast förståelsen av de olika situationerna i stort sett har ökat under behandlingen, har de konkreta förhållandena i det praktiska livet - där männen eventuellt befinner sig i en stark förhandlingsposition - fortfarande en stor inflytande över förståelsen av situationerna.

Att bättre förstå en situation förändrar inte automatisk situationen ifråga och det innebär inte heller att man accepterar förändringar i olika livssituationer där konflikterna förekommit. Däremot fortsätter den oförändrade situationen att påverka förståelsen av situationen.

Inga signifikativa skillnader förekom heller beträffande behandlingsmetoder och samtalsseriens längd i förhållande till graden av förståelse av olika situationer inom parrelationen under samtalsseriens period. Se tabeller 10 och 11.

Tabell 10. *Sökandes upplevelser av förståelse av olika situationer inom parrelationen under samtalsseriens period, efter samtalsmetod. Procenttal inom parentes.*

Upplevelse av förståelse (L =låg, H = hög förståelse)	En familjerådgivare		Två familjerådgivare		N** enligt metod	
	L	H	L	H	En Fr.*	Två Fr.
Av egen situation i relationen	8 (42)	11 (58)	15 (48)	16 (52)	19	31
Av partners situation i relationen	9 (47)	10 (53)	15 (46)	18 (54)	19	33
Generell förståelse av situationen i relationen	8 (47)	9 (53)	13 (42)	18 (58)	17	31
Partners förståelse för enkätsvarandes situation	11 (61)	7 (39)	19 (57)	14 (42)	18	33

*Fr. = familjerådgivare.

** Internt bortfall påverkar inte resultaten.

Tabell 11. Sökandes upplevelser av förståelse av olika situationer inom parrelationen under samtalsseriens period, efter samtalsseriens längd. Procenttal inom parentes.

Upplevelse av förståelse (L =låg, H = hög förståelse)	Ett samtal*		2 – 4 samtal*		5 – 8 samtal*		9 eller mer*	
	L	H	L	H	L	H	L	H
Av egen situation i relationen	5 (71)	2 (29)	8 (50)	9 (50)	7 (50)	7 (50)	1 (10)	9 (90)
Av partners situation i relationen	4 (57)	3 (43)	10(41)	10(41)	8 (53)	7 (47)	1 (11)	8 (89)
Generell förståelse av situationen i relationen	4 (57)	3 (43)	8 (44)	10(56)	7 (59)	7 (50)	1 (12)	7 (88)
Partners förståelse för enkätsvarandes situation	4 (67)	2 (33)	13(62)	8 (38)	9 (60)	6 (40)	4 (44)	5 (56)

* Internt bortfall påverkar inte resultaten.

6.8. Upplevelse av förändringar i förståelseprocessen som resultat av det terapeutiska arbetet

Trots att det endast var en person som angav som anledning till kontakten med Familjerådgivning, att hon ville ha hjälp med en separation, så visar tabell 12 en tydlig förändringstendens av relationerna bland dem som vänt sig till Familjerådgivningen, från förhållande som gifta eller liknande förhållandeformer till separationsformer. Antalet gifta par minskade från 27 par, när kontakten togs till 25 när kontakten avslutades och till 21 sex månader efter avslutad kontakt med Familjerådgivningen. Samtidigt ökade antalet särboende och separerade par från 0 till 2 respektive från 1 till 5 under samma period.

Tabell 12. Typ av relationer i vilka de enkätsvarande personerna ingick när kontakten med Familjerådgivningen togs respektive avslutades och sex månader efter avslutad kontakt. N = 42 berörda par av enkätsvaren. Procenttal inom parentes.

Typ av relation	När kontakten togs	När kontakten avslutades	Sex månader efter avslutad kontakt
Gifta	27 (64)	25 (59)	21 (50)
Sammanboende	12 (29)	11 (26)	12 (28)
Särboende	0	0	2 (5)
Separerade	1 (2)	4 (10)	5 (12)
Partner ingick i annan relation	2 (5)	2 (5)	2 (5)
Summa	100 %	100 %	100 %

Trots detta resultat är det inte dessa typer av förändringar som de svarande anger eller lyfter fram som den viktigaste förändringen i sina relationer i samband med avslutandet av samtalsserien. Oavsett resultaten beträffande förändringar i den typ av relationen paret hade före kontakten med Familjerådgivningen, är de aspekterna relaterade till förståelseprocessen av livet som de sökande lyfter fram⁷⁰ som de viktigaste förändringarna i relationen och som de också anser har varit till nytta från kontakten med familjerådgivningsverksamhet. 40 (69 %) av de sökande anger att de fick hjälp att hitta egna lösningar på parrelationens konflikter, medan 11 (19 %) anger att de inte fick hjälp med detta. 51 (88 %) av de sökande anger att familjerådgivarna inte påverkade deras frihet att fatta beslut och hitta egna lösningar till konflikterna. Endast två personer anger att de påverkades till en vis grad.

⁷⁰ De enkätsvarande personerna fick besvara öppna frågor kring det som de upplevde som nyttigt från kontakten med Familjerådgivningen och vilken den viktigaste förändringen inom relationen efter avslutade kontakt var. Se frågorna 24 och 25 i Bilaga 1.

Tabell 13 visar kvinnors och mäns upplevelser av den viktigaste förändringen i sina relationer, vilka de flesta i de öppna svaren likställer med den upplevda nyttan av kontakten med Familjerådgivning.

Tabell 13. *Den av kvinnor och män upplevda viktigaste förändringen i parrelationen och nyttan av kontakten med Familjerådgivning i samband med avslutad samtalsserie. I absoluta tal. Procenttal avser andel av kvinnor respektive män som upplevde dessa förändringar. N = 51 (28 kvinnor, 23 män). Procenttal inom parentes.*

	Kvinnor N = 28	Män N = 23
Förbättrad kommunikation	22 (79)	19 (83)
Ökad förståelse av den gemensamma situationen	12 (42)	13 (56)
Ökad förståelse av den egna situationen	4 (14)	5 (22)
Ökad förståelse för partners situation	6 (21)	6 (26)
Bättre hantering av problem	2 (7)	0
Bättre självkänsla	5 (18)	2 (8)
Ingen nytta	5 (18)	4 (17)

Inga signifikativa skillnader förekommer mellan kvinnors och mäns upplevda förändringar i relationen och i nyttan av kontakten med Familjerådgivningen. Det förekom inte heller signifikativa skillnader i förhållande till samtalsmetod och samtalsseriens längd. Däremot är det viktigt att lyfta fram att det framförallt är förbättringen av kommunikationen som är det som upplevs som den viktigaste förändringen i relationen. Hypotetiskt kan den förbättrade kommunikationen - som grundläggande interrelationshandling - enligt det terapeutiska perspektivet, öppna bättre möjligheter för eventuella kommande förståelseprocesser av det egna livet och livet tillsammans. Den ökade förståelsen av den gemensamma situationen, som kan tolkas som förståelse av problemet i relationen, leder inte direkt till en ökad förståelse av den egna situationen och inte heller till en förståelse av partners situation. Däremot kan det innebära - för de sökande - en begränsad förståelse av de orsakerna till parets konflikter. Det kan också innebära ett begränsad återställande av ett fungerande liv inom parrelationen.

Den låga andelen kvinnor (14 %) som upplever ökad förståelse av den egna situationen kan troligen ha sin förklaring i att denna förståelse huvudsakligen kommer till uttryck i form av en upplevelse av bättre hantering av problem och bättre självkänsla. Anna och Johanna ger i tur och ordning uttryck för den vunna självkänslan på följande sätt:

Jag har blivit mera lyssnad och mer ödmjuk. Jag vågar nu säga och stå för mina åsikter och önskningsar.

Min partner som är en dominant person har inte längre kontroll över mig, jag har friheten att ta mina egna beslut.

73 % av de sökande anger att dessa, för dem, viktigaste förändringar i deras relationer med sin partner har skett åtminstone till en viss grad (34 %) eller helt (39 %) i enlighet med deras förväntningar som de kan koppla till kontakten med familjerådgivningen.

6.9. Upplevelse av förändringar i förståelseprocessen sex månader efter avslutad samtalsserie

Som redan har förklarats föreligger det inget teoretiskt antagande bakom den valda perioden av sex månader efter avslutad samtalsserie för att genomföra utvärderingen, beträffande exempelvis någon stabilitet - instabilitet i det terapeutiska arbetets resultat. Redogörelsen av resultatet sex månader efter avslutad samtalsserie kan dock ge en överblick om hur dessa situationer upplevdes när utvärderingen genomfördes. Denna bild kompletteras med några av de sökandes kommentarer vilka bidrar till att få en mer dynamisk bild av behandlingens effekter på förståelseprocessens psykosociala aspekter.

I redogörelsen av resultatet sex månader efter avslutad samtalsserie presenteras kvinnors och mäns angivna upplevelser i förändring av sin förståelse av livssituationen inom relationen, i förhållande till situationen före kontakten med Familjerådgivningen. I redogörelsen presenteras också deras upplevelser av förändring om att kunna påverka sin egen livssituation samt deras upplevelser av meningen med kommunikation i relationen. För detta syfte konstruerades tre skalor som användes för att mäta likartade situationer i perioden före kontakten med Familjerådgivningen. Dessa skalor används här med omvända värden för att studera dessa ovannämnda aspekter. Frågan berör sökandes upplevelser av förändringar av olika aspekter i livssituationen inom parrelationen vid tidpunkten för besvarandet av enkäten i jämförelse med situationen före kontakten med Familjerådgivningen. Följande skalor konstruerades för detta syfte:

- a) *Förståelse av livssituationen inom parförhållande.* Skala konstruerades från punkterna c och d i fråga 42, dvs. enkätsvarandes förståelse av sin egen livssituation respektive deras förståelse av partners livssituation vid tidpunkten för besvarandet av enkäten.
- b) *Upplevelse av att kunna påverka den egna livssituationen.* Skala konstruerades från punkterna f och g i frågan 42, dvs. den enkätsvarandes upplevelser av den egna förmågan att kunna påverka sin livssituation inom relationen samt upplevelse av praktiska möjligheter av att kunna påverka sin livssituation inom relationen.
- c) *Upplevelse av meningsfullheten i kommunikationen inom parrelationen.* Skala konstruerades från punkterna k och l i frågan 42, dvs. den enkätsvarandes upplevelser av att bli hörd av sin partner och respekterad för sina åsikter, intressen och känslor samt den enkätsvarandes upplevelse av att hon/han lyssnade och respekterade sin partners åsikter, intressen och känslor.

Tabell 14 (nästa sida) visar sökande kvinnors och mäns upplevelser kring de ovannämnda aspekterna sex månader efter avslutad samtalsserie med Familjerådgivningen.

Tabell 14. Förändring i kvinnors och mäns upplevelser av förståelse av livssituationen, påverkan på den egna livssituationen samt upplevelse av meningsfullheten i kommunikationen, sex månader efter avslutad kontakt med familjerådgivningen. Procenttal inom parentes.

Upplevelse 6 månader efter avslutad kontakt i jämförelse med situationen innan kontakten.	Kvinnor N = 28	Män N = 26
Upplevelse av förståelse av livssituationen inom relationen.		
Sämre eller försämrats	3 (10)	3 (12)
Ingen förändring	3 (10)	7 (27)
Bättre eller förbättrats	22 (78)	16 (62)
Upplevelse av att kunna påverka den egna livssituationen.		
Sämre eller försämrats	1 (4)	1 (4)
Ingen förändring	7 (25)	11 (42)
Bättre eller förbättrats	22 (78)	14 (54)
Upplevelse av mening i kommunikationen inom relationen		
Sämre eller försämrats	0	4 (15)
Ingen förändring	12 (43)	6 (23)
Bättre eller förbättrats	16 (57)	14 (54)

Förändringarna visar en tydlig förbättring för både männen och kvinnorna i dessa tre redovisade situationer: livssituationen inom relationen, den egna livssituationen och mening i kommunikationen inom relationen.

Tendenserna till en bättre förståelse, under behandlingen, av livssituationerna (tabell 9) samt förändringstendenserna i samband med avslutad samtalsserie och sex månader efter avslutad kontakt (tabell 13 respektive 14) kan tyda på att det under samtalsserien öppnades möjligheter för parterna att, med hjälp av terapeuterna, fritt framföra sina åsikter utan någon direkt påverkan av några maktmekanismer eller någon låsning av kommunikationsvägarna mellan parterna.

Maktmekanismerna som stör kommunikationen och förståelseprocessen betraktas inte i dessa termer av de olika psykoterapeutiska perspektiven inom familjeterapi. De betraktas istället i termer av beteendemönster, kommunikationsmönster, kommunikationsstörningar, eller meningssystem som består av människors åsikter, tankar och uppfattningar om problemet som förvränger förståelsepremisserna. Målet med behandlingen - för dessa olika inriktningar - är att, med hjälp av olika terapeutiska tekniker, introducera förändringar i dessa relationsmönster mellan parterna i ett parförhållande. Med tillämpningen av den så kallade co-terapeutiska metoden försöker familjerådgivningen bemöta och hantera frågor som berör förhållandet mellan könen.

Tabellerna 15 och 16 visar att varken samtalsmetod eller längden på samtalsserien påverkar på signifikativt sätt de förbättringar som tabell 14 visar.

Tabell 15. Förändring i sökandes upplevelser av förståelse av livssituationen, påverkan av den egna livssituationen samt upplevelse av meningsfullhet i kommunikationen, sex månader efter avslutad kontakt med familjerådgivningen, efter samtalsmetod. Procenttal inom parentes.

Upplevelse 6 månader efter avslutad kontakt i jämförelse med situationen innan kontakten.	En rådgivare	Två rådgivare	N*
Upplevelse av förståelse av livssituationen inom relationen.	N = 23	N = 35	58
Sämre eller försämrats	2 (9)	5 (14)	
Ingen förändring	6 (26)	7 (20)	
Bättre eller förbättras	15 (65)	23 (66)	
Upplevelse av att kunna påverka den egna livssituationen.	N = 23	N = 33	56
Sämre eller försämrats	2 (9)	1 (5)	
Ingen förändring	6 (26)	12 (36)	
Bättre eller förbättras	15 (65)	20 (61)	
Upplevelse av mening i kommunikationen inom relationen	N = 23	N = 34	57
Sämre eller försämrats	3 (13)	2 (6)	
Ingen förändring	8 (35)	12 (35)	
Bättre eller förbättras	12 (52)	20 (59)	

* Internt bortfall påverkar inte resultaten.

Tabell 16. Förändring i sökandes upplevelser av förståelse av livssituationen, påverkan av den egna livssituationen samt upplevelse av meningsfullheten i kommunikationen sex månader efter avslutad kontakt med familjerådgivningen, efter samtalsseriens längd. Procenttal inom parentes.

Upplevelse 6 månader efter avslutad kontakt i jämförelse med situationen innan kontakten.	Ett samtal*	2 – 4 samtal*	5 – 8 samtal*	9 eller mer*	N
Upplevelse av förståelse av livssituationen inom relationen.	N = 7	N = 23	N = 16	N = 11	58
Sämre eller försämrats	1 (14)	2 (8)	3 (18)		
Ingen förändring	1 (14)	6 (26)	4 (25)	2 (18)	
Bättre eller förbättras	5 (71)	15 (65)	9 (56)	9 (82)	
Upplevelse av att kunna påverka den egna livssituationen.	N = 7	N = 23	N = 14	N = 11	56
Sämre eller försämrats			2 (14)	1 (9)	
Ingen förändring	1 (14)	9 (39)	4 (29)	3 (27)	
Bättre eller förbättras	6 (86)	14 (61)	8 (57)	7 (64)	
Upplevelse av mening i kommunikationen inom relationen	N = 7	N = 23	N = 16	N = 10	57
Sämre eller försämrats	1 (14)	3 (13)	1 (6)		
Ingen förändring	1 (14)	8 (35)	6 (37)	4 (40)	
Bättre eller förbättras	5 (51)	12 (52)	9 (56)	6 (60)	

*Internt bortfall påverkar inte resultaten.

Den övervägande positiva tendensen till förbättringen av förståelse och påverkan av livssituationen samt av upplevelse av meningen av kommunikationen inom relationen består, oavsett behandlingsmetod och längden på samtalsserien som de sökande har deltagit i.

6.10. Sökandes röster om den co-terapeutiska metoden

En familjerådgivare förklarar på följande sätt den praktiska användningen av denna metod:

Det är flera olika aspekter som är viktiga (med metoden). Man och kvinna, kan förstå utifrån sitt kön, var och en kan känna en tillhörighet kring sitt kön, mannen kan titta på mannen när kvinnan pratar och kanske känna någon förståelse eller bli sedd. Det är inte två mot en. Många gånger är det kvinnor som jobbar med familjerådgivning och då kan mannen känna sig lite utanför och kan kanske ha en negativ förväntan många gånger. Med denna metod kan man vidga så att de närmar sig varandra, man och kvinna, det finns ju ett mellanrum som de behöver utforska. Vi har ju både manliga och kvinnliga aspekter i oss och det skall man som familjerådgivare kunna hantera båda och det kan vi hjälpa till med bättre tror jag om vi är här båda könen också. Jag kan förstå och möta honom med det han säger och kanske tillföra ytterligare någonting, som gör att man kan ta emot det och orka se det utifrån den andras perspektiv.

Camilla berättar hur hon upplevde dessa möjligheter under samtalet. Hon poängterar hur ett vanligt kommunikationsmönster av att avbryta den andre, bryts ner när rådgivaren markerar tydligt vem som är den som för tillfället har ordet. Det gör också det möjligt att ta emot andra synvinklar utan att fastna i den begränsande kampen att kunna yttra sig utan att bli avbruten av den andre:

Vi fick prata utan att den andre avbröt, för familjerådgivaren sa 'stopp – nu är det han eller hon som pratar'. Och så fick vi säga vad vi ville. Vi var tvungna att lyssna på varandra. Min man var glad åt att någon gjorde att vi lyssnade öppet på varandra. Jag tror att hon (familjerådgivaren) hjälpte mig att förstå min man bättre, ja. Hon kunde säga såna saker som att 'det där är rätt så vanligt, det här har jag sett många gånger och det kan bero på att det har varit så och så eller'. Och det är ju lättare för mig att när hon säger så än att min man försöker säga det till mig 'alltså det var faktiskt så här' och det tar kanske mer om någon annan säger att 'jag ser på honom här att det här beror på det och det' och jaha, då kanske ... det kanske går in lite mer här då. [...] Jag hade ett behov av att min man skulle förstå mig bättre. Och upplevde att hon hjälpte till med det också, tror jag. Det var ju likadant där att det tar mer hos honom om hon säger att 'jag ser på henne att du är så och så här och det är viktigt för henne'.

Maria, som vid tillfället för enkätstudien var sjukskriven, anser att det var positivt att träffa en manlig och en kvinnlig familjerådgivare eftersom:

Min man fick stöd av den manlige, vilket fick honom att prata. Även jag fick stöd i att det går att se det ur fler synvinklar. Vi fick en bra balans.

Ytterligare kommentarer från både kvinnor och män illustrerar deras syn på de möjligheter de fann i att en manlig och en kvinnlig familjerådgivare fanns med i samtalen. Dessa kommentarer betonar tryggheten, könsidentifiering, förtroende för rådgivarnas arbete osv.:

*Det var lättare att tala om situationen eftersom båda könen fanns. (Kvinna).
Kände mig säkrare. (Man).*

Jag hade alltid någon att relatera till utifrån mig och det är lättare om det är någon av samma kön. (Kvinna)

Min man hade lättare för att känna förtroende tror jag, och tog det hela mer på allvar när även en manlig familjerådgivare deltog. (Kvinna).

Båda blev sedda och fick gehör och respons. (Kvinna).

Men det är långt ifrån att metoden överskrider syftet att skapa förutsättningar för en bredare dialog mellan kvinna och man och därmed långt ifrån att metoden bryter vissa djuprotade föreställningar om könsskillnader och könsroller, vilka i många fall legitimerar grunderna till olika konflikter mellan kvinna och man. Att uppleva balans, att bättre förstå skillnader mellan kvinnor och män, att känna sig säkrare, samt att få ett bredare perspektiv innebär inte nödvändigtvis att en del av de beteendemönster, kommunikationsmönster, kommunikationsstörningar, eller meningssystem som finns med i parets interna samspel bryts ner när det är dags att utanför behandlingsrummet att hantera vardagslivet. Inte heller den ökade förståelsen av den egna eller partners livssituation, eller identitetsbekräftelse behöver innebära att dessa aspekter försvinner ur de interpersonella och kommande kommunikativa handlingarna i parförhållandet.

Några kommentarer från både kvinnor och män kan illustrera detta antagande:

Mina fördomar om att män inte är lika bra på vissa saker som kvinnor besannades. (Kvinna).

Jag förstod bättre skillnaden mellan manliga och kvinnliga reaktioner i olika situationer. Det gjorde mig tryggare i min roll. (Man).

Det var rättvist eftersom män och kvinnor resonerar helt olika och det fick jag bekräftelse för. (Kvinna).

Man ser problemet från två olika håll. Man och kvinna tänker helt olika i alla avseende. (Man).

Min förutfattade mening om könsroller säger mig att jag får stöd av mannen, vilket gav mig en större trygghet. (Man).

Det kändes lite frustrerande. Trots att det var positivt att min man kände sig trygg och var med i samtalen kände jag ibland att det förstärkte det manliga beteendet. (Kvinna).

En ytterligare tolkning av förändringstendenserna som tabellerna 9, 13 och 14 visar är att de kan vara uttryck för ett funktionellt sätt att försöka gå vidare både med relationen och med det egna livet, oavsett eventuella förändringar i de aspekterna som orsakade konflikter, eller förändringar i parets interna samspelsmönster. Endast 13 % av de sökande personerna anger att de i samband med avslutningen av kontakten med Familjerådgivningen hade löst sina problem, 10 % anger att de skulle arbeta vidare själva med sina problem. Däremot anger 73 % av de sökande att deras sätt att förhandla om förändringar inom olika områden i parförhållandet hade blivit bättre eller höll på att förbättras och 69 % anger att deras sätt att hantera konflikterna hade förbättrats eller höll på att förbättras. Ett funktionellt sätt att gå vidare med relationen innebär inte att rationellt kunna hantera och lösa konflikter, utan det kan innebära ett sätt att rationellt undvika konfliktsituationer och moment. Patrik illustrerar tydligt detta synsätt:

Det löste inte problemen men det hjälpte väl oss att förstå, även om konflikten kändes tydlig för oss från början. Det hjälpte oss att lära prata med varandra.

Det är nog lika viktigt att lära sig och undvika konflikter som att lösa dom. Det kan vara viktigare att ägna sig åt det som man blir glad av, det som man tycker är roligt och det man mår bra utav än att ägna hela sin tillvaro, sitt samliv till att lösa det som är konfliktartat.

Det kan... i förståndet låta ... som att man flyr undan eller att det är fegt på något vis. Men har man verkligen pratat igenom konflikten som sådan så tycker jag att undvika en konflikt är också ett sätt att hantera det.

Jag vill inte skapa en illusion utav att detta är en lösning på samlivsproblem. Men det kan vara en lösning på vissa typer av konflikter. Jag menar om maken och hustrun alltid börjar gräla när dom tvättar bilen tillsammans men då kan dom väl sluta tvätta bilen tillsammans. Medan däremot om dom alltid grälar om vem som skall diska, diska kanske måste göras, det är en konflikt som dom kanske får se till och lösa då. Men det som dom inte måste göra tillsammans, eller det dom kan undvika utan att det påverkar det centrala i samlivet, då tycker jag att undvika är också ett sätt att hantera.

Då är det frågan om det inte handlar om ett nygammal ”rationell” samspeletsstrategi som behåller de väsentliga beteendemönstren och maktspel och därmed fortsätter att förvränga förståelseprocessens psykosociala mekanismer.

Några av de deltagarna i studien ger, genom sina svar på de öppna frågorna eller intervjufrågorna, uttryck för att gamla strategier, beteendemönster och olika former av tidigare kommunikationsmönster, som används i det interna samspelet vid förhandling om förändringar i parets livssituation efter en tid är på väg tillbaka. Anna illustrerar denna situation:

Men det är klart, det bästa var ju precis efter... en tid efter avslutande av dom här samtalen. Sen glömmar man bort att man skall lyssna på den andre. Man faller tillbaka om man inte har ett stöd utifrån, som kan säga till hur man skall göra.

6.11. Sökandes argument för och mot den co-terapeutiska metoden respektive behandlingen med endast en familjerådgivare

Endast 10 (17 %) av de enkätsvarande personerna ansåg att de hade någon tydlig åsikt om att möta en familjerådgivare, 6 av dessa hade deltagit i samtalsserie med endast en familjerådgivare. 30 personer (52 %) ansåg att de hade någon tydligt åsikt om att möta två familjerådgivare, 27 av dessa hade deltagit i co-terapeutisk behandling. Det stora bortfallet i båda situationerna kan förmodligen förklaras med att det handlade om öppna frågor som innebar ett reflexivt arbete som av några enkätsvarande personer kan ha upplevts som mödosamt. Av denna anledning presenteras de olika åsikter kring metoderna som positiva respektive negativa röster utan någon statistisk beräkning.

6.11.1. Sökandes argument för och mot den co-terapeutiska metoden

Beträffande frågorna om varför de sökande ställde sig positiva till erbjudande om den co-terapeutiska metoden, och om vad sågs som positivt med att möta två familjerådgivare, anger de sökande fyra huvudtyper av argument: rättviseargument, balansargument, könsidentifieringsargument och förståelseargument.

Rättviseargument poängterar metodens möjligheter att skapa lika villkor i samtalet för båda parterna, möjligheten av att båda blir sedda och får gehör och respons på bra sätt. Detta typ av argument beskrivs exempelvis på följande sätt:

- _ ”Det är rimligt och rättvist eftersom vi själva representerar två kön.”
- _ ”Av rättviseskäl eftersom män och kvinnor i allmänhet resonerar och tänker olika.”
- _ ”Lika villkor för båda”.

Ett av resonemangen poängterar också rådgivarnas egna samspel som exempel på en rättvis presentation av olika synvinklar: ”Bra med olika synvinklar, rättvis eftersom deras eget exempel fördjupade samtalet.”

För några par var denna metod en förutsättning för att delta i behandlingen:

- _ ”Det var en förutsättning för oss att vi kunde få både en man och en kvinnlig rådgivare.”
- _ ”Det kändes bra för mig och för min partner att delta om båda könen var representerade.”

Balansargument framhäver i sin tur, metodens möjligheter att utifrån olika förutsättningar, kunna balansera och utbreda resonemanget och diskussionen på ett sätt som kunde berika samtalet och gynna utbredningen av det egna perspektivet från det andra könets perspektiv. Dessa aspekter resoneras exempelvis på följande sätt:

- _ ”Jag kunde få inblick i min situation från två olika perspektiv.”
- _ ”Det skulle bli positivt att få både respons och gehör från båda könen.”
- _ ”Man ser ofta problemet på olika sätt, vilket är utvecklande.”
- _ ”Åsikterna kan förstärkas eller balanseras och då är det lättare att tala om olika situationer.”

Könsidentifieringsargument poängterar huvudsakligen trygghetsaspekt av inte befinna sig i underläge, av identifikationen, respons och stöd från det egna könet. Detta argument kom till uttryck exempelvis på följande sätt:

- _ ”Både manligt och kvinnligt perspektiv kom fram, ingen behövde känna sig ensam.”
- _ ”Jag har alltid någon att relatera till utifrån mig, lättare om det är av samma kön.”
- _ ”Min förutfattade mening om könsroller säger mig att jag får stöd av mannen, vilket ger en större trygghet.”
- _ ”Det är bra för att man ska känna att någon från ens eget kön finns där.”

Denna upplevelse av trygghet anses av några sökande personerna ha bidragit till att öka förtroende för rådgivarnas arbete: ”Jag tror att min partner hade lättare för att känna förtroende och tog det hela mer på allvar när även en manlig rådgivare deltog.”

Förståelseargument betonar metodens möjligheter att skapa förutsättningarna för förståelsen av den egna och partners situation, och att den egna situationen kan förstås bättre av ens partner och av rådgivarna. Denna typ av argument resoneras exempelvis på följande sätt:

- _ ”Både manliga och kvinnliga åsikter tas på allvar och är bra för förståelsen för båda två som söker hjälp.”
- _ ”Intressant att se den kvinnliga familjerådgivaren att prata med min fru om kvinno-problem. Det gav mig större förståelse för dessa problem, samtidigt som den manlige rådgivaren förstod min manliga situation.”
- _ ”Vi fick ökade förståelse på vårt problem med ett bredare perspektiv.”
- _ ”Det underlättade för mig att förstå skillnaden mellan manliga och kvinnliga reaktioner i olika situationer.”

Trots de sökande positiva argument för den co-terapeutiska metoden, förekom kritiska röster mot denna metod, vilka huvudsakligen sammanfattas i två typer av argument: identitets-skyddsargument och argument om brist på förtroende.

Identitetsskyddsargument betonar upplevelser av genans och obehag av att öppna och lämna ut sitt privata liv mer än det som betraktas nödvändigt. Detta argument kom till uttryck i exempelvis följande resonemang:

- _ ”Det skulle kännas genant och svårare att ta upp allt man vill.”
- _ ”Bra att inte behöva lämna ut sin livssituation och blanda in till mer än en utomstående person.”
- _ ”Att sitta och prata med en rådgivare passar mig bättre och känner mig tryggare.”
- _ ”I ett svårt läge kan det vara skönt att ha så få människor inblandade som möjligt.”

Argument om brist på förtroende hänvisar inte till något som anses vara en inbyggd aspekt i själva metoden. Denna typ av argument betonar huvudsakligen konkreta personliga erfarenheter av behandlingen som kan relateras till specifika och praktiska situationer vid samtalsserien, eller till sökandes förväntningar av att metoden inte skulle innebära partiska inställningar i samtalet från rådgivarnas sida. Denna typ av argument kan exemplifieras med följande formuleringar från de sökande:

- _ ”Det är svårt att känna förtroende för rådgivarna när den kvinnliga rådgivaren tog för mycket parti för det kvinnliga könet vid det första samtalet, medan den manliga rådgivaren var för passiv.”
- _ ”Mina fördomar att män inte är bra på detta (som rådgivare) så som kvinnor, besannades.”
- _ ”Det kändes lite frustrerande att mannen tog för mycket parti för det manliga beteendet i problemet.”
- _ ”Jag kände att båda rådgivarna tog min f.d. partners parti, och kände mig ensam och utlämnad.”

6.11.2. Sökandes argument för och mot att endast möta en familjerådgivare

De positiva argumenten för att endast möta en familjerådgivare grundas på både de sökandes erfarenheter av denna metod och på det de sökande anser är metodens inbyggda positiva aspekt. Beträffande metodens inbyggda positiva aspekt presenterar de sökande, samma typ av identitetsskyddsargument som presenteras som negativa aspekter i den co-terapeutiska metoden, nämligen: att mötet med en familjerådgivare skyddar de mot upplevelsen av genans och obehag av att öppna och lämna ut sitt privata liv mer än det som betraktas nödvändigt.

Utifrån de sökandes erfarenheter av att endast möta en familjerådgivare betonas den enskilda rådgivarens kompetens av att kunna lyssna på båda parterna och att skapa balans i diskussionen.

De olika argument som de sökande presenterar som nackdelar med att endast möta en familjerådgivare betonar däremot det som de anser är denna metods inbyggda negativa aspekter, som också kommer till uttryck i konkreta upplevda situationer.

Tre typer av argument förekommer, nämligen: argument om orättvisa, risken för obalans och partiskhetsargument. Den första typen av argument poängterar metodens begränsningar att skapa lika villkor i samtalet för bägge parterna, möjligheten av att båda blir sedda och får gehör och respons på bra sätt. Ett exempel på detta argument är följande:

- _ ”Det hade varit ännu bättre med en av varje kön, då vi var två i samtliga samtal.”

Argumenten om risken för obalans understryker i sin tur metodens begränsningar att tillföra ett brett perspektiv på problemet, både för de sökande och för rådgivarna, vilket därmed

innebär risken för rådgivarens obalanserade inställning gentemot parets problematik. Exempel på dessa argument är följande formuleringar:

- _ "Kanske kunde jag som kvinna och även min man fått ytterligare synvinklar på problemet."
- _ "Familjerådgivaren skulle ha haft glädje av att kunna bolla tankar och idéer med någon som varit med. Två personer märker mer än en."
- _ "En rådgivare får svårt med att balansera sin position och kan lätt få en roll som domare."

Argumenten om risken för partiskhet betonar risken att det kan förekomma en partisk och orättvis könsidentifiering mellan rådgivaren och en av parterna under samtalet:

- _ "Det finns risken att terapeuten inte förstår hur man eller kvinna känner, eftersom endast en sida kommer fram. En av oss kan känna sig i underläge."
- _ "Det finns risken att hon (terapeuten) inte förstår hur mannen känner. Kanske endast baserar sin position på 'statistik' om hur män fungerar."

7. Resultatsammanfattning och slutdiskussion

I denna utvärdering har 58 sökande personer, som under perioden januari – juni 2001 vände sig till Familjerådgivningen inom VoB Kronoberg, ingått. Dessa 58 personer motsvarar en statistiskt säkerställd⁷¹ svarsfrekvens på 55 % av samtliga 105 personer som var i kontakt med Familjerådgivningen under den angivna perioden. Varför slutsatser om Familjerådgivningen kan dras av materialet.

Syftet med studien har varit att utifrån sökandes egna bedömningar, öka kunskapen om vad familjerådgivningens behandlingsarbete i förhållande till co-terapi metoden och längden på behandlingen tillför av värde eller nytta för de sökande och hur hållbar denna nytta är efter behandlingsarbetet. Mer specifikt kan sägas att utvärderingen uppmärksammar två typer av processer, individuella livs- och handlingsprocesser och den terapeutiska behandlingsprocessen. Den senare försöker påverka den första med hjälp av olika metoder.

Således har det handlat om att primärt ringa in de aspekter av den enskildes liv som gör att han eller hon frivilligt söker hjälp hos Familjerådgivningen och som utgör bedömningsramarna för det som de kan anse är nyttigt från kontakten med Familjerådgivningen. Det handlar också om att studera hur behandlingsarbetet huvudsakligen i förhållande till behandlingens längd och den co-terapeutiska metoden påverkar dessa aspekter av den enskildes liv.

I detta avsnitt presenteras först de relevanta resultaten av undersökningen i punktform. Sedan diskuteras dessa resultat i förhållande till de tre centrala aspekterna i denna utvärdering; nyttan, den co-terapeutiska samtalsmetoden och stabiliteten av behandlingens resultat.

7.1. Resultatsammanfattning

Resultaten av undersökningen sammanfattas nedan i punktform:

- Resultaten visar en förändring av relationerna bland de som vänt sig till Familjerådgivningen, från gifta eller liknande parformer före kontakten med Familjerådgivningen till separerade efter kontakten.
- En betydande hög andel (88 %) anger att familjerådgivarna inte påverkade deras frihet att fatta beslut och hitta egna lösningar till konflikterna. Majoriteten (69 %) av de sökande anger också att de fick hjälp att hitta egna lösningar på parrelationens konflikter.
- Trots tendensen beträffande förändringar i den typ av relation paret hade före kontakten med Familjerådgivningen, är de följande aspekterna, i denna ordning, som de sökande anger som de viktigaste förändringarna (i relationen) och som nyttan med kontakten med Familjerådgivningen:
 - förbättrad kommunikation,
 - ökad förståelse av den gemensamma situationen,
 - ökad förståelse av den egna situationen,
 - ökad förståelse av partners situation,
 - bättre hantering av problem och
 - bättre självkänsla.
- En betydande majoritet av de sökande som deltog i behandlingen med endast en familjerådgivare hade en kvinnlig familjerådgivare. Detta kan ha sin förklaring i

⁷¹ Se förklaringen i avsnittet Material och metod, sida 19.

personalens sammansättning under perioden, nämligen två kvinnliga och en manlig rådgivare.

- Sannolikheten att de sökande deltar i en co-terapeutisk samtalsmetod är större om de får erbjudande om den. Denna slutsats styrks av det faktum att majoriteten av sökande fick erbjudandet om den och av dessa var det en betydande majoritet som deltog i den. Det var i stort sett andra faktorer än en negativ inställning till metoden som gjorde att några personer deltog i behandling med endast en familjerådgivare.
- En betydande majoritet av de personer som deltog i co-terapeutisk samtalsmetod upplevde metodens positiva påverkan på deras möjlighet att under samtal fritt framföra sina känslor och åsikter. Personerna upplevde också metodens positiva påverkan på hur samtalet fungerade, att metoden bidrog till rådgivarnas förståelse av sökandes synpunkter samt till att hos sökande skapa förtroende för rådgivarnas kompetens och arbete.
- Det förekommer inte några signifikativa skillnader mellan co-terapeutisk samtalsmetod och behandlingen med en rådgivare beträffande de sökandes möjligheter att fritt framföra sina känslor och åsikter. Inte heller förekom signifikativa skillnader beträffande sökandes upplevelse av att rådgivaren under samtalet lyssnade på deras åsikter eller upplevelse av förtroende för rådgivarens arbete under samtalet.
- Sökandes möjligheter att fritt framföra sina åsikter, skapa förtroende för rådgivarnas arbete och upplevelsen av rådgivarnas lyhördhet för sökandes åsikter påverkas inte heller av samtalsseriens längd. Sökandes upplevelser kring dessa aspekter är övervägande positiva oavsett samtalsseriens längd.
- Den co-terapeutiska samtalsmetoden är inte avgörande för de uppnådda resultaten vid behandlingens avslutning och den upplevda situationen sex månader efter behandlingen. Skillnaderna i resultaten i jämförelse med kontakten med en enda familjerådgivare var inte signifikativa.
- Samtalsseriens längd var inte heller avgörande för de uppnådda resultaten vid behandlingens avslutning och den upplevda situationen sex månader efter behandlingen.
- De uppnådda resultaten vid behandlingens avslutning och den upplevda situationen sex månader efter behandlingen visar inte heller signifikativa skillnader i förhållande till sökandes kön.
- Följande fyra huvudtyper av argument för den co-terapeutiska metoden anges av de sökande; rättviseargument, balansargument, könsidentifieringsargument och förståelseargument:
 - Rättviseargument poängterar metodens möjligheter att skapa lika villkor i samtalet för båda parter, möjligheten av att båda blir sedda och får gehör och respons på bra sätt.
 - Balansargument framhäver metodens möjligheter att utifrån olika förutsättningar, kunna balansera resonemanget och diskussionen på ett sätt som kunde berika samtalet och utvidga det ena perspektivet i förhållandet till det andra könets perspektiv.
 - Könsidentifieringsargument poängterar huvudsakligen trygghetsaspekt av inte befinna sig i underläge, av identifikation, respons och stöd från det

- egna könet. Denna upplevelse av trygghet anses av några sökande ha bidragit till att öka förtroendet för rådgivarnas arbete.
- Förståelseargument betonar metodens möjligheter att skapa förutsättningar för förståelsen av den egna och partners situation, och att den egna situationen kan förstås bättre av ens partner och av rådgivarna.
- Det förekom kritiska röster mot den co-terapeutiska samtalsmetoden. Dessa röster sammanfattas huvudsakligen i två typer av argument; identitetsskyddsargument och argument om brist på förtroende:
- Identitetsskyddsargument betonar sökandes upplevelser av genans och obehag av att öppna och lämna ut information om sitt privata liv mer än det de själva kan betrakta som nödvändigt.
 - Argument om brist på förtroende hänvisar inte till något som anses vara en inbyggd aspekt i själva metoden. Denna typ av argument betonar huvudsakligen konkreta personliga erfarenheter av behandlingen som kan relateras till specifika och praktiska situationer vid samtalsserien. Denna typ av argument betonar också sökandes förväntningar av att metoden inte skulle innebära partiska inställningar i samtalet från rådgivarnas sida.
- De positiva argumenten för att endast möta en familjerådgivare grundas på både de sökandes erfarenheter av denna metod och på det de sökande anser är metodens inbyggda positiva aspekt. Dessa aspekter hänvisar till att mötet med en familjerådgivare skyddar sökanden mot upplevelsen av genans och obehag av att öppna och lämna ut sitt privata liv mer än det de själva kan betrakta som nödvändigt. Utifrån de sökandes erfarenheter av att endast möta en familjerådgivare betonas också den enskilde rådgivarens kompetens av att kunna lyssna på båda parterna och att skapa balans i diskussionen.
- Tre typer av argument mot att möta endast en rådgivare anges av de sökande; argument om orättvisa, risken för obalans och partiskhetsargument.
- Orättviseargument poängterar metodens begränsningar att skapa lika villkor i samtalet för bägge parterna, möjligheten av att båda blir sedda och får gehör och respons på bra sätt.
 - Argumenten om risken för obalans understryker metodens begränsningar att tillföra ett brett perspektiv på problemet, både för de sökande och för rådgivarna. Detta skulle, enligt denna typ av argument, innebära risken för rådgivarens obalanserade inställning gentemot parets problematik.
 - Argumenten om risken för partiskhet betonar risken att det kan förekomma en partisk och orättvis könsidentifiering mellan rådgivaren och en av parterna under samtalet.

7.2. Slutdiskussion

Bilden bakom konflikter och kriser inom parrelationerna bland de som vänt sig till Familjerådgivningen är ganska tydlig och berör de förutsättningar som på ett direkt sätt påverkar det vardagliga livet. Trots det, är det inte dessa aspekter, som de sökande anger att de vill ha hjälp med. Det är behovet av att förbättra kommunikationen, förstå problemet i relationen och reparera relationen som de sökande anger som anledning till kontakten med Familjerådgivningen. Det handlar således om behovet av förändringar i brist på meningsfullhet i relationen, i brist på begriplighet i verkligheten och på kontroll av det egna livet eller livet tillsammans. Det handlar med andra ord om förändringar i de psykosociala

förutsättningarna för organisering av det egna livet eller livet tillsammans som de sökande förväntar sig att få hjälp med. Det är dessa aspekter som behandlingen i Familjerådgivningen huvudsakligen arbetar med i olika omfattning från fall till fall. Det är också förändringar i dessa aspekter som de sökande själva anger som de viktigaste som har skett i parrelationen och som de bedömer som nyttan av kontakten med Familjerådgivningen.

Förbättrad kommunikation genom att lära lyssna och ha ömsesidigt respekt; precisera och förstå problemet genom dialog, anses av de sökande vara bidragande aspekter för deras upplevelse av nyttan av behandlingen i Familjerådgivningen. Ökad ömsesidig förståelse av livssituationen och synpunkter mellan partnerna, förståelse av det egna ansvaret i problemet, och bättre hantering av problem i parrelationen genom öppnare dialog och ökad självkänsla är ytterligare aspekter som de sökande ansåg var bidragande faktorer för deras upplevelse av nyttan av behandlingen. Dessa aspekter har använts som "redskap" av de sökande för den fortsatta hanteringen av situationen inom relationen. Det har bidragit till att sex månader efter avslutad samtalsserie upplever majoriteten av både kvinnor och män, att kommunikationen inom relationen, förståelse av och kontroll över den egna och den gemensamma livssituationen har förbättrats.

Den för de sökande förvärvade nyttan av Familjerådgivningen kan också anses vara till samhällets nytta. Denna nytta kan exempelvis komma till uttryck i att dessa aspekter kan bidra till att förbättra den interna familjerelationens miljö eller den nödvändiga öppna kommunikationen och ömsesidiga respekten mellan partner som separerar. Förbättringarna i dessa aspekter är av stor betydelse för att skapa gynnsamma förutsättningar för barnens trygga kontakter med båda föräldrarna och för barnens trygga uppväxt.

Resultaten av det terapeutiska arbetet är tydligt positiva både under samtalsserien, vid avslutningen av behandlingen och sex månader efter avslutad behandling. 73 % av de sökande anger att resultaten från behandlingen och de viktigaste förändringarna i deras relationer med sin partner har skett till en viss grad eller helt i enlighet med deras förväntningar som de kan koppla till kontakten med Familjerådgivningen.

Genom att skapa gynnsamma förutsättningar för dialog under behandlingen försöker familjerådgivarna avlägsna de faktorer som stör kommunikationen. En av dessa metoder är den så kallade co-terapeutiska metoden. Hur påverkades dessa resultat av användningen av den co-terapeutiska metoden och av längden på samtalsserien?

Majoriteten av de sökande deltog i samtalsserier på mellan 2 och 8 samtal oavsett samtalsmetod. Det framkom inte statistiska signifikativa skillnader i samtalsseriens längd i förhållande till typen av samtalsmetod de sökande deltog i.

Trots sökandes övervägande positiva inställning till den co-terapeutiska metoden var inte denna metod avgörande för de uppnådda resultaten vid behandlingens avslutning och den upplevda situationen sex månader efter behandlingen. Skillnaderna i resultaten i jämförelse med kontakten med en enda familjerådgivare var inte signifikativa vare sig i förhållande till sökandes kön eller till längden på samtalsserien.

Denna slutsats gäller också trots att de sökande som genomgick behandlingen med två familjerådgivare anger en övervägande positiv påverkan av denna metod under behandlingen och på utvecklingen av samtalen. Det förekom heller inte signifikativa skillnader mellan metoderna (en eller två familjerådgivare) och samtalsseriens längd i förhållande till sökandes möjligheter att fritt framföra sina känslor och åsikter, att ha förtroende för rådgivarens arbete under samtalet samt av upplevelse av rådgivarens lyhörddhet under samtalen.

Denna slutsats innebär inte en brist på viktiga skillnader mellan dessa två metoder, som vid deras användning förmodligen påverkar resultaten av behandlingen. Dessa skillnader berör

huvudsakligen inte de ovan beskrivna aspekterna utan framförallt djupare subjektiva upplevelser (exempelvis upplevelse av rättvis behandling, könsidentifiering, balans i perspektiv om problematiken) hos de sökande. Dessa subjektiva upplevelser kan på individuellt plan avgöra den enskildes eller parets resultat av behandlingen, utan att dessa resultat blir synliga i den statistiska beräkningen. Det är förmodligen inte behandlingen med den ena eller den andra metoden, som är avgörande för resultaten. Det handlar om faktorer såsom rådgivarens kompetens och de möjligheter som med hjälp av metoderna uppnås under samtalen, nämligen fritt framförande av åsikter och känslor, öppna kommunikationskanaler, förtroende för terapeuternas arbete, lyhördhet och förståelse av sökandes situation.

Resultaten av utvärderingen ger inte någon säker grund för att presentera något uttalande om resultatens stabilitet över tiden. Det finns andra faktorer utanför behandlingen och metodernas möjlighet som också påverkar utfallet av behandlingen, nämligen konfliktbilden och maktförhållandet inom parrelationen.

Det är också den konkreta konfliktbilden och det konkreta maktförhållandet inom parrelationen som kan vara avgörande för hur stabilt resultaten av behandlingen kommer att bli för de sökande. Dessa aspekter kan också vara avgörande för deras kommande beslut beträffande förändringar i parrelationens situation eller det egna livets situation. Därmed kan det sägas att varaktigheten av nyttan av behandlingen beror i längden också på dessa faktorer som påverkar sökandes konkreta livssituation, och inte på behandlingsmetoders egenskaper. Med detta menas dock inte att behandlingen och dess metoder inte är viktiga för att påverka varaktigheten av de positiva resultaten. Resultaten av studien visar att sex månader efter avslutad behandling uppvisade de sökande fortfarande övervägande positiv nytta av behandlingen.

Följaktligen utesluter den ena samtalsmetoden inte den andra. De framförda för- respektive motargumenten mot den ena eller den andra metoden, samt kritiken från de sökande mot metoderna, som i denna rapport återges, bör tas tillvara och vara objekt för vidare diskussion inom Familjerådgivningen för att i fortsättningen utveckla de positiva aspekterna från båda metoderna. Det kan ge möjlighet till familjerådgivarna att tillämpa varje samtalsmetod i förhållande till personernas och parets förutsättningar för behandling. På så sätt kan rådgivarna precisera användningen av samtalsmetoderna för att nå specifika mål vid specifika ärenden, genom att bäst utnyttja fördelarna samt undvika nackdelarna från respektive metod i konkreta ärenden. Det kan också ge personalen möjligheten att effektivare använda resurserna i förhållande till specifika mål i konkreta ärenden.

Familjerådgivarnas utnyttjande av metodernas specifika egenskaper kan bidra till att lägga grunden för stabila förändringar i konflikthanteringen på ett sätt som kan påverka resultatens varaktighet, utan att resultatens stabilitet blir behandlingens mål. Den blir en av de positiva effekterna av det terapeutiska arbetet.

Referenser

- Agell, A. 1995. "Familjeseparationer och juridiska regler" i *Hearing om skilsmässor och familjesplittring*. Dokument 1994:1 från Kommittén frö FN:s familjeår.
- Ahrne, G. 1971. *Hushållsarbete och dubbelarbete/utkast till kapitel 8 i betänkande om svenska folkets levnadsförhållanden att avgivas av Låginkomstutredningen*. Stockholm: Allmänna förlag.
- Antonovsky, Aaron 2001. *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.
- Andersson, Gunnar.1997. "Karriär, kön, familj" i A. Nyberg & E. Sundin (red.) *Ledare, makt och kön*. SOU 1997:135. Fritzes.
- Bazghaleh, Farah & Christina Lindau. 1996. *Familjerådgivning – en kvantitativ och kvalitativ utvärdering av parsamtal*. Göteborg: Göteborgs universitet, Psykologiska institutionen.
- Becker, Gary. 1974. "Theory of Marriage" I T. W. Schultz (red.) *Economics of the Family*. University of Chicago Press.
- Berggren, G. & A. Tedin, 1990. *Individ och Familj – en jämförelse mellan familjer inom tre olika behandlingsformer*. Stockholm: Stockholms universitet, Psykologiska institutionen.
- Berggren, Jan, Roland Betnér och Patricia Näslund. 1998. *Par som gått vid Kyrkans familjerådgivning i Växjö. En 2-års uppföljning*. Linköping: Barn- och ungdomspsykiatriska kliniken, Universitetssjukhuset.
- Björnberg, U. & Kollind, A-K. 1997. "Lojalitet, tid och pengar. Hur kvinnor och män argumenterar om jämställdhet i familjer" i G. Ahrne & I. Persson (red.) *Familj, makt och jämställdhet*. SOU 1997:138. Fritzes.
- Blumstein, R.& Schwartz, P.1983. *American couples: Money, work, sex*. New York: Morrow.
- Bolin, Kristian. 1997. „Familj, makt och ekonomiska resurser“ i G. Ahrne & I. Persson (red.) *Familj, makt och jämställdhet*. SOU 1997:138. Fritzes.
- Brines, J. 1994. *Economic dependency, gender, and the division of labor at home*. American Journal of Sociology, 100:652-688.
- Böhm, T .1987. *Om otrohet*. Stockholm: Natur & Kultur
- Burleson, Brant & Wayne Denton. 1997. *The Relationship between communication skill and marital satisfaction: Some moderating affects*. Journal of Marriage & the Family, Nov 97, Vol. 59 Issue 4:844-903.
http://ehostvgw17.epnet.com/ehost.asp?key=204.179.122_8000_1239911901&site=ehost&return=n 2001-07-12.
- Cederström, E. & G-B Rahm, 1995. *salutogenes för hälsan och nyttan gör det*. Uppsats vid Psykoterapiutbildning. Lunds universitet.
- Coverman, S. 1989. "Women's work is never done: The division of domestic labor. In J.Freeman (Ed.) *Women: A feminist perspective*. Pp356-367. Palo Alto, CA: Mayfield.
- Donzelot, Jacques.1979. *The policing of Families*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- Familjerådgivning i Kronobergs län VoB Kronoberg *Verksamhetsberättelse 1999*
Fokus på familjen1 <http://www.vtt.fi/inf/nordep/projects/scup/html196/ringborg.html> volume 24. (2000-10-20)
- Giblin, Paul. 1994. *Marital satisfaction*. Family Journal, Jan94, Vol. 2 Issue 1, pp. 48-51.
http://ehostvgw17.epnet.com/ehost.asp?key=204.179.122_8000_1239911901&site=ehost&return=n 2001-07-12.
- Gustavsson, C. & M. Nyqvist. 1991. *Familjerådgivning är friskvård*. Landstingen i Halland. Rapport nr. 4.
- Hallberg H. & B. Mattsson, 1989. *Life after Divorce: A study of newly divorced middleaged men I Sweden*. Family practice, Vol. 6 N0. 1.

- Hellevik, Ottar. 1987. *Forskningsmetoder i sociologi och statsvetenskap*. Lund: Natur och Kultur.
- Holter Øystein Gullvåg. 1992. Recension av Jónasdóttir (1991). *Acta Sociologica*. Vol. 35, nr.1:71-74.
- Jakobsen, Liselotte & Karlsson, Jan Ch. 1993. *Arbete och Kärlek. En utveckling av livsformanalys*. Arkiv förlag.
- Jónasdóttir, Anna G. 1991. *Love Power and Political Interests*. Örebro: Örebro University.
- Lasch, Christopher. 1977-1979. *Haven in a Heartless World. The Family Besieged*. New York: Basic Book.
- Kvalitetshandboken. Familjerådgivningen i Växjö.
- Kfr. Föreningen Sveriges Kommunala Familjerådgivare. Ett Policydokument.
- Kollind, Anna-Karin.1992. "Familjestöd genom rådgivning", i *Försäkringskassan i Form För Framtiden. Brygga mellan teori och praktik*. Stockholm: Rapport från den första socialförsäkringsstämman i Stockholm november 1991.
- 1994. "Kärlek, Kön och rådgivning – ett förändringsperspektiv" i Björnberg, U. m.fl. Janus & Genus. Brombergs bokförlag.
 - 1997. "Vem är expert på äktenskapsproblem? Medicinska och sociala perspektiv på familjerådgivning". I Roger Qvarsell & Erik Bengt (red.) *I psykiatrins marginaler- Gestalter, positioner, debatter*. Linköping: Linköpings universitet.
 - 2002. *Äktenskap, konflikter och rådgivning. Från medling till samtalsterapi*. Stockholm: Carlsson.
- Lennér-Axelsson, B.1989. *Männens röster*. Stockholm: Sesam.
- Levenson, R., Carstensen, L. & Gottman.M.1993. *Long-Term Marriage: Age, Gender and Satisfaction*. *Psychology and aging*, 2:301-313.
- Regeringsproposition 1993/94:4. Om familjerådgivning.
- Ringborg, Magnus (1996). *Jag lär genom konflikt - en intervju med Salvador Minuchin*. Fokus på familjen 1 volume 24. <http://www.vtt.fi/inf/nordep/projects/scup/html196/> (2000-10-20).
- Sanchez, L. 1994. *Gender, labor allocation, and the psychology of entitlement in the home*. *Social Forces*, 73:533-553
- Schjødt, B. & T. Egeland. 1994. *Från systemteori till familjeterapi*. Lund: Studentlitteratur.
- Satir, V (1973) *Familjeterapi*. Stockholm:Wahlström &Widstrand,.
- Shaffer, Jerry (1999). *Notes on Minuchin* <http://www.california.com/~rathbone/jerry2.htm> (2000-10-20)
- Sandin, G (1987). *Familjerådgivning i Piteå kommun 1986 –utvärdering av ett psykosocialt ehandlingsarbete*. Stencil;
- Selander, Eva och Lotten Wahlström (1994). *Tio röster om familjerådgivning – en kvalitativ studie*” Uppsats. Göteborgs universitet.
- SOU 1957:33. Allmän Familjerådgivning. Betänkande av 1955 års familjerådgivningskommitté. Stockholm.
- SCB. 1999. *Barn och deras familjer*. SCB.
- SCB. 2002. <http://www.scb.se/statistik/uf0506/uf0506tab5.xls> . Utbildningsnivå per län 2002-01-01, 24-64 år.
- Stevens, D. Kiger, G.& Pamela Riley.2001. *Working Hard and Hardly Working: Domestic Labor and Marital Satisfaction Among Dual-Earner Couples*. *Journal of Marriage & the Family*, May 2001, Vol. 63, Issue 2 pp 514-527.
http://ehostvgw17.epnet.com/ehost.asp?key=204.179.122_8000_983765920&site=ehost&return=n 2001-07-12.
- Wadsby, M. 1993. *Childrens of divorce and their parents*. Linköping: Linköpings universitet.
- Wallerstein, J & S. Blackelse (1989). *Lycklig skild?* Stockholm: Bonniers.

Zetino Duarte, Mario. 2003. *Vi kanske kommer igen, om det låser sig. Kvinnors och mäns möte med familjerådgivningen*. Doktorsavhandling. Lund: Lunds universitet. Sociologiska institutionen.

Öberg, Bente och Gunnar Öberg (1979). *Skilsmässa sorg och förlust*. Stockholm: Stockholms universitet.

Bilaga 1

Enkät för utvärdering av Familjerådgivningen

Denna enkät besvaras individuellt.

Enkäten vänder sig både till dem som var i kontakt med familjerådgivningen i sällskap med partner och till dem som tagit kontakten själva.

När frågan gäller din partner är det fortfarande du som svarar på frågan enligt vad du vet, tycker eller anser din partners situation eller inställning till sakfrågan är.

Med "din partner" menas i denna enkät den person som var med i kontakten med familjerådgivningen.

Ringa in eller sätt ett kryss på det/de alternativ som stämmer med din situation

A. Allmänna fakta

1. Jag som svarar på denna enkät är

1. Kvinna.
2. Man.

2. Jag är född 19____.

B. Några frågor om dig och din partner

3. Vilka var med i kontakten med familjerådgivningen?

- a. Min partner och jag.
- b. Endast jag

4. Vilken typ av relation hade eller har du med din partner?

Sätt ett kryss vid respektive tidpunkt.

	<u>Gifta</u>	<u>Sammanb- oende</u>	<u>Särbo- ende</u>	<u>Separe- rade</u>	<u>Jag ingick/ ingår i en annan relation</u>	<u>Min partner ingick/ingår i en annan relation</u>
a) När <u>jag eller vi</u> tog kontakt med familjerådgivningen var vi:	()	()	()	()	()	()
b) När <u>jag eller vi</u> avslutade kontakten med familjerådgivningen var vi:	()	()	()	()	()	()
c) Nu när jag svarar på denna enkät är vi:	()	()	()	()	()	()

5. När är din partner född: 19____.

6. Födelse:

	I Sverige	Utanför Sverige
a) Var är du född?	()	()
b) Var är din partner född?	()	()

7. Medborgarskap:

	<u>Svenskt sedan födelse</u>	<u>Svenskt men ej sedan födelse</u>	Utländskt
a) Vilket medborgarskap har du?	()	()	()
b) Vilket medborgarskap har din partner?	()	()	()

C. Frågor om kontakten med familjerådgivningen

8. Vem tog initiativet till kontakten med familjerådgivningen?

- Jag.
- Min partner (maka/make, sambo, särbo) (alternativet gäller även om ni nu är separerade/skilda).
- Jag kommer inte ihåg det.

9. Vem tog telefonkontakten med familjerådgivningen?

- Jag.
- Min partner (maka/make, sambo, särbo) (alternativet gäller även om ni nu är separerade/skilda).
- Jag kommer inte ihåg det.

D. Frågor om samtalsserien med familjerådgivarna

10. Hur gick kontakten med familjerådgivningen angående följande situationer:

Lämna inte någon fråga obesvarad

	<u>Ja</u>	<u>Nej</u>	<u>Kommer inte ihåg</u>	<u>Frågan stämmer inte med mitt fall</u>
a) Gällde kontakten ett enda samtal (besök)?	()	()	()	()
b) Gällde kontakten en serie mellan 2 – 4 samtal?	()	()	()	()
c) Gällde kontakten en serie mellan 5 – 8 samtal?	()	()	()	()
d) Gällde kontakten en serie på 9 samtal eller mer?	()	()	()	()
e) Deltog både du och din partner i samtliga samtal med familjerådgivarna?	()	()	()	()
f) Deltog endast du i det första samtalet?	()	()	()	()
g) Deltog endast din partner i det första samtalet?	()	()	()	()
h) Erbjud familjerådgivaren er redan vid telefonkontakten medverkandet av ytterligare en familjerådgivare i samtalsserien?	()	()	()	()
i) Träffade ni endast en familjerådgivare?	()	()	()	()
j) Träffade ni både en manlig och en kvinnlig familjerådgivare i samtliga samtal?	()	()	()	()
k) Började ni samtalsserien med att träffa endast en kvinnlig familjerådgivare?	()	()	()	()
l) Började ni samtalsserien med att träffa endast en manlig familjerådgivare	()	()	()	()
m) Avbröt (*) du eller din partner (eller båda) samtalsserien med familjerådgivaren(na)?	()	()	()	()

(*) Med avbruten samtalsserie menar vi att den för dig eller din partner (eller för båda) tänkta eller planerade samtalsserien inte fullföljdes.

Svara på frågorna 11 och 12 bara om din eller er kontakt med familjerådgivningen gällde ett samtal eller om samtalsserien avbrutits, gå annars direkt till fråga 13.

11. Varför gällde kontakten med familjerådgivningen endast ett samtal?

12. Varför avbröts samtalsserien med familjerådgivaren(na)?

E. Frågor om anledningen till kontakten med familjerådgivningen

Om det var du som tog initiativet till kontakten med familjerådgivningen svara på fråga 13, gå annars direkt till fråga 14.

13. Vad ville du ha hjälp med när du tog kontakten med familjerådgivningen?

(Du kan välja mer än ett alternativ om det behövs för att situationen ska återspeglas på bästa sätt)

- Att förstå problemet.
- Att hitta vägar för att förbättra kommunikationen med min partner.
- Att få råd.
- Att få hjälp med en separation.
- Att få hjälp med att reparera relationen.
- Annat, nämligen: _____
_____.

Om det var din partner som tog initiativet till kontakten med familjerådgivningen svara på frågan 14, gå annars direkt till frågan 15.

14. Vilken var anledningen till att du deltog i samtalen med familjerådgivarna:

- Jag upplevde inte relationen som meningsfull längre.
- Vi kunde inte kommunicera med varandra och hamnade hela tiden i gräl. Relationen var ohållbar.
- Jag ville förstå problemet.
- Jag ville hitta vägar för att förbättra kommunikationen med min partner.
- Jag ville få råd.
- Jag ville ha hjälp med separationen.
- Jag ville ha hjälp med att reparera relationen.
- Annan anledning, nämligen: _____
_____.

15. Hade du/ni försökt lösa er(a) problem eller konflikter på något annat sätt innan du eller ni kontaktade familjerådgivningen?

Du kan välja mer än ett alternativ om det behövs för att situationen kan återspeglas på bästa sätt.

- Nej. Inte alls.
- Ja, vi själva..
- Ja, med hjälp av vänner.
- Ja, med hjälp av min familj.
- Ja, med hjälp av hans/hennes familj.
- Ja, med hjälp av andra kommunala instanser.¹
- Ja, med hjälp av allmänna hälsoinstanser.²
- Ja, med hjälp av ideella stödorganisationer.³
- Ja, med hjälp av privata professionella byråer.
- Annat, nämligen: _____.

¹Till exempel familjerätten, socialtjänsten.

²Till exempel psykiatri, psykologmottagning.

³Till exempel kyrkan, kyrklig familjerådgivning, kvinnojouren, mansjouren.

F. Frågor om nyttan av kontakten med familjerådgivningen

16. Sätt kryss vid det alternativ som bäst stämmer med din situation. Lämna inte någon fråga obesvarad.

	<u>Ja</u>	<u>Till en viss grad</u>	<u>Nej</u>	<u>Vet ej</u>	<u>Frågan stämmer inte med mitt fall</u>
a) Upplevde du under samtalet(n) att familjerådgivaren(na) <i>lyssnade på dig</i> ?	()	()	()	()	()
b) Upplevde du att du <i>fritt</i> fick framföra dina <i>åsikter</i> på så sätt att familjerådgivaren(na) förstod dina synpunkter lika mycket som din partners?	()	()	()	()	()
c) Upplevde du under samtalet(n) att du hade <i>förtroende</i> för familjerådgivaren(na)?	()	()	()	()	()
d) Hjälpte samtalet(n) dig att <i>precisera och förstå</i> <i>problemet</i> och/eller konflikten i din relation?	()	()	()	()	()
e) Hjälpte samtalet(n) dig att <i>förstå din livssituation</i> ?	()	()	()	()	()
f) Hjälpte samtalet(n) dig att <i>förstå ditt eget ansvar</i> i problemet/konflikten?	()	()	()	()	()
g) Hjälpte samtalet(n) dig att <i>öka förståelsen för din partners synpunkter</i> ?	()	()	()	()	()
h) Hjälpte samtalet(n) dig att <i>öka förståelsen för din partners livssituation</i> ?	()	()	()	()	()
i) Hjälpte samtalet(n) dig att <i>lära lyssna och respektera din partners åsikter</i> ?	()	()	()	()	()
j) Anser du att samtalet(n) hjälpte din partner att <i>öka förståelsen för dina synpunkter</i> ?	()	()	()	()	()
k) Anser du att samtalet(n) hjälpte din partner att <i>öka förståelsen för din livssituation</i> ?	()	()	()	()	()
l) Anser du att samtalet(n) hjälpte din partner att <i>lära han/hon att lyssna och respektera dina åsikter</i> ?	()	()	()	()	()

	<u>Ja</u>	<u>Till en viss grad</u>	<u>Nej</u>	<u>Vet ej</u>	<u>Frågan stämmer inte med mitt fall</u>
17. Ställde du dig positiv till erbjudandet av både en manlig och en kvinnlig familjerådgivares deltagande i samtalet(n)?	()	()	()	()	()

Varför? (Utveckla gärna ditt svar): _____

	<u>Ja</u>	<u>Nej</u>	<u>Vet ej</u>	<u>Frågan stämmer inte med mitt fall</u>
18. Om du inte valde från början att både en manlig och en kvinnlig familjerådgivare skulle delta i samtalet(n), valde du det senare?	()	()	()	()

Varför? (Utveckla gärna ditt svar): _____

19. Samtal med både en manlig och en kvinnlig familjerådgivare.

	<u>Ja</u>	<u>Till en viss grad</u>	<u>Nej</u>	<u>Vet ej</u>	<u>Frågan stämmer inte med mitt fall</u>
a) Anser du att <i>mötet med både</i> en manlig och en kvinnlig familjerådgivare <i>påverkade positivt hur samtalet(n) fungerade?</i>	()	()	()	()	()
b) Anser du att <i>mötet med både</i> en manlig och en kvinnlig familjerådgivare <i>påverkade positivt dina möjligheter att fritt framföra dina känslor och åsikter</i> under samtalet(n)?	()	()	()	()	()
c) Anser du att <i>mötet med både</i> en manlig och en kvinnlig familjerådgivare <i>påverkade positivt att familjerådgivarna förstod</i> dina synpunkter?	()	()	()	()	()
d) Anser du att <i>mötet med både</i> en manlig och en kvinnlig familjerådgivare <i>påverkade positivt skapandet av förtroendet till deras kompetens och arbete?</i>	()	()	()	()	()

20. Vad ser du som positivt eller negativt med att möta endast en familjerådgivare?

1. Har ingenting att säga om detta.

2. Jag anser som positivt: _____

3. Jag anser som negativt: _____

21. Vad ser du som positivt eller negativt med att möta två familjerådgivare (både en manlig och en kvinnlig)?

1. Har ingenting att säga om detta.

2. Jag anser som positivt: _____

3. Jag anser som negativt: _____

22. Sätt ett kryss på rätt alternativ angående samtalsseriens resultat.

	<u>Ja</u>	<u>Till en viss grad</u>	<u>Nej</u>	<u>Vet ej</u>	<u>Frågan stämmer inte med mitt fall</u>
a) Ledde samtalet/samtalsserien till något resultat (bortsett från att du/ni kan betrakta det som positivt eller negativt)?	()	()	()	()	()
b) Kom du och din partner fram till ett <u>gemensamt</u> beslut eller en lösning kring ert problem/konflikt?	()	()	()	()	()
c) Kom du fram till ett individuellt beslut kring problemet/konflikten i din relation?	()	()	()	()	()
d) Kom du och din partner överens om att ni själva skulle fortsätta arbetet med att hitta lösningen till ert problem/konflikt?	()	()	()	()	()
f) Anser du att du och din partner fick hjälp med att hitta egna lösningar till problemet/konflikten i er relation?	()	()	()	()	()
g) Anser du att familjerådgivaren(na) påverkade negativt din/er frihet att fatta beslut eller att hitta egna lösningar?	()	()	()	()	()

23. Sammanfatta det som du anser var resultatet, beslutet eller lösningen du/ni kom fram till vid avslutningen av samtalsserien med familjerådgivaren(na)?

G. Frågor om din relation med din partner efter avslutad kontakt med familjerådgivningen

24. Fick du något med dig från kontakten med familjerådgivningen som du anser har varit nyttig för dig i olika livssituationer, exempelvis för hur du/ni har hanterat er relation efter kontakten med familjerådgivningen?

- Ja.
- Till en viss grad.
- Nej.
- Beskriv vad du anser har varit nyttig, även om det varit till en viss grad:

25. Vilken är för dig den viktigaste förändringen i din relation med din partner, efter avslutad kontakt med familjerådgivningen?

-
- Det har inte skett någon förändring som jag kan betrakta som särskild viktig.

26. Var denna förändring i enlighet med dina förväntningar och som du kan koppla till kontakten med familjerådgivningen?

- Ja.
- Till en viss grad.
- Nej.
- Vet ej.
- Frågan stämmer inte med mitt fall.

H. Bakgrundsinformation

27. Ange året ni bildade par (gifte er, blev sambor eller blev särbor)

19____.

Eller ange din ålder _____, och hans/hennes ålder _____, när detta skedde.

28. Finns det barn (inklusive ej hemmavarande barn) i parrelationen/familjen?

- Ja.
- Nej.

29. Barnen i parrelationen/familjen är:

a. Gemensamma	Ange antalet_____.
b. Dina från tidigare relation	Ange antalet_____.
c. Din partners från tidigare relation	Ange antalet_____.

30. Barnen i parrelationen/familjen är:

a. Hemmavarande.	Ange antalet_____.
b. Ej hemmavarande.	Ange antalet_____.

31. Hemmavarande barn i parrelationen/familjen är

a. Högst åtta år.	Ange antalet_____.
b. Lägst nio år och högst arton år.	Ange antalet_____.

32. Ringa in de situationerna i ditt eller din partners liv du bäst kan koppla till *det du kan betrakta som konflikter i relationen. Du kan välja mer än än situation om det känns motiverat.*

<u>Min</u>	<u>Min partners</u>
a) Studier	a) Studier
b) Heltidsarbete.	b) Heltidsarbete.
c) Arbetslöshet.	c) Arbetslöshet.
d) Byte av arbete.	d) Byte av arbete.
e) Otillfredsställande känslomässigt samliv.	e) Otillfredsställande känslomässigt samliv.
f) Annat nämligen: _____	f) Annat nämligen: _____
g) Vet ej.	g) Vet ej.
h) Frågan är ej mitt fall.	h) Frågan är ej mitt fall.

33. Ringa in de situationerna i ditt eller din partners liv du bäst kan koppla till *det du kan betrakta som kriser i relationen. Du kan välja mer än än situation om det känns motiverat.*

<u>Min</u>	<u>Min partners</u>
a) Studier	a) Studier
b) Heltidsarbete.	b) Heltidsarbete.
c) Arbetslöshet.	c) Arbetslöshet.
d) Byte av arbete.	d) Byte av arbete.
e) Otillfredsställande känslomässigt samliv.	e) Otillfredsställande känslomässigt samliv.
f) Annat nämligen: _____	f) Annat nämligen: _____
g) Vet ej.	g) Vet ej.
h) Frågan är ej mitt fall.	h) Frågan är ej mitt fall.

34. Vilken var din arbetslivssituation före respektive under kontakten med familjerådgivningen, och vilken är din nuvarande situation? Sätt ett kryss inom parentes.

	<u>Före kontakten med familjerådgivning</u>	<u>Under kontakten med familjerådgivning</u>	<u>Nuvarande</u>
a) Arbetslös/sysslolös	()	()	()
b) Studerande.	()	()	()
c) Arbetar heltid.	()	()	()
d) Arbetar deltid.	()	()	()
e) Hemma med barn.	()	()	()
f) Medhjälpande familjemedlem (i familjens företag)	()	()	()
g) Deltar i arbetsmarknadsåtgärder	()	()	()
h) Sjukskriven.	()	()	()
i) Ålderspensionär.	()	()	()
j) Förtidspensionär.	()	()	()
k) Annan: _____	()	()	()
l) Vet ej.	()	()	()

35. Vilken var din partners arbetslivssituation före respektive under kontakten med familjerådgivningen, och vilken är hans/hennes nuvarande situation. Sätt ett kryss inom parentes.

	<u>Före kontakten med familjerådgivning</u>	<u>Under kontakten med familjerådgivning</u>	<u>Nuvarande</u>
a) Arbetslös/sysslolös	()	()	()
b) Studerande.	()	()	()
c) Arbetar heltid.	()	()	()
d) Arbetar deltid.	()	()	()
e) Hemma med barn.	()	()	()
f) Medhjälpande familjemedlem (i familjens företag)	()	()	()
g) Deltar i arbetsmarknadsåtgärder	()	()	()
h) Sjukskriven.	()	()	()
i) Ålderspensionär.	()	()	()
j) Förtidspensionär.	()	()	()
k) Annan: _____.	()	()	()
l) Vet ej.	()	()	()

36. Vilken är *din* respektive *din partners* nuvarande högsta utbildning?

	<u>Min nuvarande högsta utbildning</u>	<u>Min partners nuvarande högsta utbildning</u>
a) Grundskola.	()	()
b) Gymnasieskola	()	()
c) Folkhögskola	()	()
d) Högskola eller universitet utan examen.	()	()
f) Högskola eller universitet med examen.	()	()
g) Vet ej.	()	()
h) Annat: _____	()	()

37. Är *du* respektive *din partner* företagare eller anställd? Om *du* eller *din partner* är pensionärer eller inte arbetar just nu, ange om *du/din partner* var företagare eller anställd i ditt respektive hans/hennes förra arbete.

	<u>Jag är</u>	<u>Min partner är</u>
1. Egen företagare utan anställda.	()	()
2. Egen företagare med 1-9 anställda.	()	()
3. Egen företagare med mer än 10 anställda.	()	()
4. Anställd	()	()
5. Har aldrig förvärvsarbetat.	()	()
6. Kombination egen företagare och anställd.	()	()

38. Vilken är *din* respektive *din partners* nuvarande ungefärliga månadsinkomst före skatt?

	<u>Min ungefärliga månadsinkomst före skatt</u>	<u>Min partners ungefärliga månadsinkomst före skatt</u>
1. 0 – 4 000 kr.	()	()
2. 4 001 – 8 000 kr.	()	()
3. 8 001 – 12 000 kr.	()	()
4. 12 001 – 16 000 kr.	()	()
5. 16 001 – 20 000 kr.	()	()
6. 20 001 – 24 000 kr.	()	()
7. 24 001 – 28 000 kr.	()	()
8. Mer än 28 000 kr. per månad	()	()
9. Vet ej	()	()

39. Sätt ett kryss vid de olika tillfällen när konflikter har uppstått i samband med att du eller din partner har försökt åstadkomma förändringar i följande aspekter i relationen.

	<u>Före</u> <u>vårt</u> <u>första</u> <u>barn</u>	<u>När</u> <u>minst</u> <u>ett barn</u> <u>var</u> <u>högst</u> <u>åtta år</u>	<u>När</u> <u>minst</u> <u>ett barn</u> <u>var</u> <u>9-18 år</u>	<u>När bar-</u> <u>net(n)</u> <u>flyttade</u> <u>hemifrån</u>	<u>Par som ald-</u> <u>rig haft</u> <u>barn:</u> <u>Generellt</u> <u>under hela</u> <u>relationen</u>	<u>Ej</u> <u>mitt</u> <u>fall</u>
a) Sexlivet	()	()	()	()	()	()
b) Tid tillsammans	()	()	()	()	()	()
c) Känslomässigt samliv	()	()	()	()	()	()
d) Att din partners intresse alltid/ofta kom i främsta rummet.	()	()	()	()	()	()
e) Att du alltid eller ofta fick anpassa din livssituation till din partners.	()	()	()	()	()	()
f) Att din personliga utveckling halkade efter.	()	()	()	()	()	()
g) Upplevelse att inte ha kontroll över din livssituation	()	()	()	()	()	()
h) Din arbetslivssituation	()	()	()	()	()	()
i) Fördelningen av hushållsarbete	()	()	()	()	()	()
j) Fördelningen av omsorg om barnet/barnen.	()	()	()	()	()	()
k) Organisering av hushållsekonomi.	()	()	()	()	()	()
l) Kontroll och fördelning av pengar.	()	()	()	()	()	()

40. Hur går du eller din partner till väga när ni försöker åstadkomma förändringar i relationen? Välj mer än ett alternativ om det behövs för att bäst återspegla tillvägagångssättet.

	<u>Jag</u>	<u>Min partner</u>
a) Håller ibland eller ofta tyst för "husfredens skull".	()	()
b) Tar det lugn och försöker åstadkomma förändringar "genom små steg".	()	()
d) Genom antydningar, t.ex. indirekta meningar, visar "sura miner".	()	()
e) Avvaktar för att den andra personen ska ta initiativet.	()	()
f) Tar ibland eller ofta frågan till diskussion.	()	()
g) Ger upp försöket för att inte äventyra relationen.	()	()
h) Argumenterar för sakfrågan och är öppen för motargument.	()	()
i) Försöker övertala, motstår samtidigt övertalningsförsök från den andre	()	()
j) Ignorerar problemet eller undviker diskussionen.	()	()
k) Tar inte problem på allvar genom att försöka skämta bort det.	()	()
l) Visar förakt för den andres åsikter.	()	()
m) Visar missnöje genom att "låta bli att göra saker som annars skulle göras"	()	()
n) Hänvisar till kärleken eller den goda relationen så som den är.	()	()
o) Hänvisar till vad som är bäst för familjen.	()	()
p) Hänvisar till vem "som har mest tid"	()	()
q) Hänvisar till vem som är "mest lämplig för att göra vissa saker"	()	()
r) Annat, nämligen: Jag: _____.		
Min partner: _____.		

41. Ta ställning till följande påstående.

	Instämmer	<u>Instämmer delvis</u>	<u>Instämmer inte alls</u>	<u>Vet ej</u>
a) Kvinnan bör bidra lika mycket som mannen till hushållets försörjning.	()	()	()	()
b) Den som tjänar mest bör arbeta medan den andre bör ansvara för arbetet hemma.	()	()	()	()
c) Barnet är mer beroende av mamman under den första tiden.	()	()	()	()
d) Det är kvinnan som bör stanna hemma med sjuka barn. Det är hon som kan ta hand om dem.	()	()	()	()
e) Det är inte bra att mannen stannar hemma och tar hand om barnen, han är inte född till det.	()	()	()	()
f) Det är bra om kvinnan stödjer mannens karriär.	()	()	()	()
g) Det är bättre att mannen tar föräldraledigheten när barnen har blivit större.	()	()	()	()
h) Den som tjänar mer har rätt till mer pengar för sig själv.	()	()	()	()
i) En bra sexuell relation är en förutsättning för ett bra äktenskap.	()	()	()	()

42. När du tänker på hur du upplevde din livssituation och din relation med din partner före kontakten med familjerådgivningen hur upplever du nu det följande:

(Lämna inte någon fråga obesvarad)

	<u>Tydligt bättre nu</u>	<u>Förbättr as nu</u>	<u>Ingen förändring</u>	<u>Försämr as nu</u>	<u>Tydligt sämre nu</u>	<u>Vet ej</u>	<u>Frågan ej mitt fall</u>
a) Samlivet, generellt sett.	()	()	()	()	()	()	()
b) Hantering av konflikter	()	()	()	()	()	()	()
c) Förståelse av din livssituation.	()	()	()	()	()	()	()
d) Förståelse av din partners livssituation.	()	()	()	()	()	()	()
f) Din egen förmåga att påverka din livssituation.	()	()	()	()	()	()	()
g) Praktiska möjligheter att påverka din livssituation.	()	()	()	()	()	()	()
h) Din partners förståelse av din livssituation.	()	()	()	()	()	()	()
i) Respekt mot varandra.	()	()	()	()	()	()	()
j) Formulera dina åsikter, intresse eller känslor för din partner.	()	()	()	()	()	()	()
k) Att din partner lyssnar på dig och respekterar dina åsikter, intresse och känslor.	()	()	()	()	()	()	()
l) Lyssna och respektera din partners åsikter, intresse och känslor.	()	()	()	()	()	()	()
m) Sättet att förhandla förändringar i din relationen.	()	()	()	()	()	()	()

Tack!

Vi kan inte nog tacka dig för att du hjälpt oss med att besvara alla frågor!

Bilaga 2

Intervjuguide Utvärdering av Familjerådgivning

Tema för intervjuer med personer som varit i kontakt med Familjerådgivningen

Intervjun tillämpas individuellt.

Efter en kort presentation av intervjustudiens syfte, beräknat tid och intervjuens förfaringssätt inleddes intervjun med begäran till intervjupersonen om en beskrivning av sig själv, familj, den egna och partners nuvarande arbetssituation, och om anledning till kontakten med Familjerådgivningen.

Efter denna beskrivning genomförs intervjun i form av samtal med fokusering på följande centrala teman:

1. **Intervjupersoners upplevelse av hanteringen av konflikter före, respektive under kontakten med familjerådgivningen och den nuvarande situationen.**

Följande aspekter kommer i denna punkt att vara centrala vid samtalet med intervjupersonen:

- a. Sättet att hantera konflikter inom relationen, före och under kontakten med Familjerådgivningen.
- b. Påverkan från samtalsserien i sättet att hantera konflikter.

2. **Intervjupersoners upplevelser av samtalsserien med familjerådgivare.** Följande aspekter kommer i denna punkt att vara centrala vid samtalet med intervjupersonen:

- a. Intervjupersoners förväntningar på kontakten med familjerådgivningen.
- b. Upplevelse av familjerådgivarens arbetsmetoder i förhållande till parets situation.
- c. Klargörande av problemet för båda parter.
- d. Skapandet av kommunikationskanaler inom parrelationen under samtalsserie.

3. **Intervjupersoners upplevelser och bedömning av samtalsseriens resultat utifrån den nuvarande situationen.**

Följande aspekter kommer i denna punkt att vara centrala vid samtalet med intervju personen:

- a. Upplevelse av förändring i sättet att förstå relationens olika problem.
- b. Upplevelse av förändring i sättet att förhandla inför konflikter.
- c. Upplevelse av förändring i sättet att hantera problem.
- d. Uppfyllelse av förväntningar.
- e. Intervjupersoners bedömning av den nuvarande situationen inom parförhållande, det egna livet i jämförelse med perioden före kontakten med familjerådgivning.
- f. Intervjupersoners bedömning av den nuvarande situationen i förhållande till familjerådgivningens arbetsmetoder.
- g. Intervjupersoners synpunkter om vad som är bra, mindre bra och vad som måste förbättras i familjerådgivningens arbete.